

CORT VERHAEL
Van een NIEUW
VERSCHIL,

In 't begin van dit Jaer binnen
BERGEN OP ZOOM,
Om de CATHOLYKE PLEBANYE,
TUSSCHEN
De MUNIKEN ende de Weerelsche PRIESTERS.

DOOR
JACOB CATS,
Licentiaet in de Rechten.

*Maledicent illi, & tu benedices. Ps. 108. qui facis judicium inju-
riam patientibus Ps. 145.*

Tot KEULEN,
By AUDIFAX van der CAPPEN, onder het Uythanghbert van den
H. Franciscus.
M D C C X I.

CORT VERHAEL
Van een N I E UW
VERSCHIL,

In 't begin van dit Jaer binnen
Bergen op Zoom
Om de CATHOLYKE PLEBANYE
TUSSCHEN
De MUNIKEN ende de Weerelsche PRIESTERS
Door

JACOB CATS,

Licentiaet in de Rechten,

*Maledicent illi, & tu benedices. Ps. 108. qui facis judicium injuriam
patienibus Ps. 145.*

Tot K E U L E N,
By AUDIFAX Van der CAPPEN,
onder het Uythanghbert van den
H. Franciscus.
MDCCXI.

Bericht aen den leser

My dunkt dat het noodig is, door het uytgeven van dit Cort Verhael, de Borgers van Bergen op Zoom eenighsins t'onderrichten, over het laest ontstaende geschil, om niet misleyt te worden door alle dat geschreeuw: der Munniken; Nochtans en is myne meyninge niet, imants recht te verhandelen, van die Pastorye te vergeven, want dat van vier kanten getrocken wort.

De Eerwaardige Vaders Minderbroeders seggen, dat sy het recht hebben, want sy daer in Possessie syn geweest ontrent 60 Jaeren, als bedienders van die Pastorye. Haere Hoogheyt de Princesse van Auvergne, meynt dat het selve recht haer toecomt, om die Siele sorge als Patroon Laicael ¹⁾ te vergeven, mits haere doorlughtigste Voorsaeten de Canonixdyen ²⁾ van de Collegiale Kercke aldaer gefondeert hebben, alwaer men segt den Plebaen ook Canoninck ³⁾ geweest te syn, gelyck op veele andere plaetsen hedensdaeghs noch geschiet : ende om dat de Paters Minderbroeders, van soo sy daer gccomen syn van de voorige Princen, altyt de presentatie versocht hebben, ende door hunne goetheyt verkregen, waer op het toestaen van de Bisscoppen van Antwerpen altyt is gevolgt, 'tgene alleen vereyst wordt tot den titel van het Patroonaetscap Laicael, in het Concilie van Trente, Sess. 25. Cap.9. de Reform:

De Heren van het Vicariaet van Antwerpen seggen dat het Capittel eertyts die Pastorye plaghte te vergeven, gelyck het ooch gesciet is in

¹ Civiel bevoegde

² Kanunnikhuizen vgl Proosdij

³ Kanunnik

het eerste van de andere Eeuw, ende vervolgens, het Capittel vernietigt synde, *jure devolutionis*, comt het den Biscop toe volgens de Canonike Rechten.

Ten vierden ende ten laesten sommige Borgers 4 of 5, in 't gros, seer Wyse maer ongestudeerde Luyden opgemaekt door de Paters, roepen dat het hun recht is, mits de gemeynte de Kercke gebaut heeft, ende het huys gecoght. Indien sy uyt dien hoofde het recht hebben, soo en kan geen Vicarius Generael in de Vereenighde gereformeerde Nederlantsche Provincien, naer synen sin eenige Pastoors stellen, maer moet afwachten den sin ende opgeven van de gemeyntens, uyt wiens beurs allen de Kerken ende Huysen gebaut syn; het gene tastelyck vals is, ende dese voorsightige Mannen komen alsoo te ontrusten alle Catholyke Ingesetenen van de Vereenighde Provincien, 't gene sekerlyck aen de Overigheyt, die den Pys ende Vrede der onderdanen ter harte neemt, niet aengenaem en kan wesen.

Het eynde van dit Scriftjen is maer enckelyck te vertellen, hoe alles nopende dese herderlycke sorge van den beginne is toegegaen, ende hoe de selve op dese ure staet.

Ten Eersten salmen kunnen weten wie haere Hoogheyt aangestelt heeft, ende van de Heeren Vicarissen aengenomen is, om die Herdersplaets te becleeden.

Ten Tweeden wie daer maer staet, ende wat middelen hy, ende syne medebroeders aenwenden, om hem daer in te dringen tegen den sin, ende welbehaegen van haere Hoogheyt de Princesse van Auvergne, tegen den sin ende raet van syne Hoogheyt den uytmuntensten Kardinael de Bouillon, tegen de begeerte van syne Wettige Oversten de Vicarissen Generael, van het Bisdome van Antwerpen, tegen het heel

Magistraet van die Stad, tegen den meerderendeel van de gemeynte van Bergen.

Hier voege ick naderhant een kleyn toemaetjen by, dienende voor sluytreden, van het ampt der Muniken.

Het oordeel van de Saeck laet ick aen het gemeyn. Segge maer alleen dat in het Marquisaet veele scoone Dorpen syn, maer niet eenen Werelschen Priester die ergens Pastoor is. Daer nochtans over al, (uytgenomen de Pastoryen van de Heeren van S. Bernards Abdye, die met grooten lof en yver de Kercke Gods dienen) altyt te voren Werelsche Priesters geweest syn, soo syn die plaetsen allenghskens van de Municken ondercopen, ende de Wereltlyke Cleregie uytgesien geweest.

CORT VERHAEL
Van een NIEUW VERSCHIL
binnen
BERGEN OP ZOOM,
Om de Catholyke Plebanye
E E R S T E D E E L

§ 1

Wie door haere Hoogheyt de Princess van Auvergne tot het bedienen van dese Pastorye, aen den seer Eerweerdigen Heere Archdiaken van het Bisdom van Antwerpen opgegeven is

Het gemeyn gevoelen van ieder een is altyt geweest dat toequam aen haere Hoogheyt de Princesse van Auvergne, als 't recht hebbende van het Patroonaetscap Laicael, op te geven of iemand te presenteren tot de Pastorye van Bergen. Want van het Jaer 1650 tot den dach van heden toe, hebben de Minderbroeders altyt ootmoedelyck versocht, de selve presentatie soo van de Princesse de Solern, als van haeren Schoonsone, den Grave de la Tour d' Auvergne, ende van desen synen Sone den Prince François Egon de la Tour d' Auvergne, over eenige maenden binnen Douay overleden, ende van dese tegenwoordige Princesse syne gemallinne, Suster van den Hertogh van Aremberg. Desen, corts overleden Prince was van sin over ontrent 7 Jaeren naer de doot van Pater Noodens te presenteren aen syne

Hooghweerdigheyt den Biscop van Antwerpen Reginaldus, eenen Heer van de Wereltlyke Clergie, de welke desen Prince beclaegde soo allenghskens uyt het Marquisaet gestooten te wesen, door de Munikken die by soo veel plaetsen besitten de werelsche Pastoryen. 't Is dan gebeurt dat desen laesten Pastoor op een naer gestorven wesende, alle de Quesels van de Minderbroeders, vreesende het Coordeken van S. Franciscus te verliesen (want sonder dat en isser geen salicheyt) syne principalycke genade soo moeylyck gevallen syn⁴⁾, dat hy door gebeden van alle dat volck beweeght synde, toegestaen heeft voor dese ryse, eenen Minderbroeder volgens dese onderstaende Brieven van syne Hoogheyt daer toe gegeven.

COPYE

Uyt het Frans overgeset van de Presentatie gevraeght van P. Sammels, ende gegeven door syne Hoogheyt den Prince François Egon de la Tour d Auvergne, Duc de Bouillon.

Wy François Egon de la Tour d' Auverge, Prince van Auvergne, Marquis van Bergen op Zoom generael Major van de Ruyterye in den dienst van Syne Keyserlyke Majesteyt, &c.

Wy laeten weten, dat, de Pastorye van de Catholyke Kerke van onse Stadt Bergen op Zoom van de diocees van Antwerpen synde komen te Vaceren door het afsterven van Jacobus Noodens Priester van het Ordre der Minderbroeders Recollecten, den welcken daer toe gepresenteert is geweest door onsen Heer Vader, het betaemt dese plaetse te doen vervullen door iemant anders daer toe bequaem, soo is 't dat wy om het goet dat ons gedaen is van de beqaemheyt ende andere goede qualityten van Henricus Sammels Priester

⁴ Lees: lastig gevallen hebben, onder druk gezet hebben.

van het selve Ordre, ende door het sterck versoeck van de Catholyke Gemeynthe van de selve Stadt, wy hem gepresenteert hebben, gelyck wy hem presentereen aen syne Hoogweerdigheyt de Biscop van Antwerpen om te vervullen de gesyde Pastorye, den selven biddende van gedient te wesen hem te geven de Collatie, of institutie, af andere goet-keuringe in sulk geval nootsakelyck ende versoght. In waerheyt van welck wy dese Acten hebben geteeckent, ende doen bevestigen mnet den Segel van onse Wapenen, ende doen tegen teekenen door onse Secretarius. Alsoo gedaen in onse Stadt Bergen. op Zoom, den 28. Januarii duysent seven hondert ende vier.

Dese Acte staet op het 42. Blat
van den nieuwen Register

Was onderteekent
LE PRINCE D' AUVERGNE.
End leegh onder ter ordonnantie van
syne Hoogheyt
A FAURE

Desen Pater, ontrent 7. Jaeren die Pastorye waergenomen hebbende, is den 5. Januarii 1711 van syne langhdurige sieckte comen te sterven, tot groote droefheyt van heel de Stadt, om dat hy seer bemint was, door syne soetigheyt ende geleertheyt, met de welcke hy die van synen Capellaen verre te boven ginck, gelyck men hier onder sien sal. Nauwelyckx en hadde dien man synen geest gegeven, of men sag den Eerweerden Capellaen Thybaut, naer het Hof loopen, om de presentatie van haere Hoogheyt te versoeken. Maer eylaes hy viste achter het net; want de Princesse hadde die een wynigh te voren vergeven aen den Eerw. Heer Petrus Hellemans, een weerels Priester, die by de Princesse in het Hof woont; ende aenstonts wierden de brieven van desen Heere afgeveerdight door den Secretaris van haere Hoogheyt, de welcke syn als volgt.

COPYE

Van de presentatie gegeven aen den Eerwaarden Heer P. Hellemans, uyt het Frans in't Duyts vertaelt.

Marianna Geboren Princesse van Arembergh, Princesse Weduwe van Auvergne, als hebbende de garde noble, van de Princesse d' Auvergne onse dochter, Marquise van Bergen op Zoom, &c.

Wy laten weten, dat de Pastorye van de Catholyke gemeynte onser Stadt van Bergen op Zoom, boven genoemt, van de Diocees van Antwerpen, is comen te vacceren door de doot van P. Henricus Sammels Priester van het Ordre der Eerw. P P. Minderbroeders Recollecten, den welcken daer toe gepresenteert is, door onsen seer lieven ende wel beminden man, die Godt in syne glorie heeft, ende dat het betaemt dat dese Pastorye vervult worde, door eenen anderen Priester daer toe bequaam,

so is 't, dat, om het goet overbrengen, 't gene ons gesciet is van de bequaemheyt ende andere goede hoedanigheden, van Petrus Hellemans werels Priester ende Viceplebaen van S. Gudula tot Brussel, wy hem hebben gepresenteert, gelyk wy hem presenteeeren by desen, aen den seer Eerwaarden Heer Archidiaken van het vacerende bisdom van Antwerpen, om te vervullen de voorscreven plaets en siele sorge, den selven biddende van hem te willen geven de collatie of instellinge, of andere goet-keuringe in dat geval nootsakelyck ende versoght. In waerheyt van welcken wy dese tegenwoordige onderteekent hebben, ende met den Segel onser Wapenen doen bevestigen, ende daer onder aensetten den de hant van onsen Secretaris.

Gedaen in onse Stad van Bergen op Zoom, den 5. Januarii seventien hondert en elf.

Plaetse van den Segel.

Onder stont la Princesse d Auvergne.
Laeg onder stont

door haere Hoogheyt Mevrouw
A. FAURE. Sec.

Nu moet ick vertellen hoe het gebeurt is, dat desen Heer daer toe van haere Hoogheyt genomen is buyten alle andere. 't Is eenen aerdigen slach, ofte geval, sekerlyck gesciet door de voorsiennigheyt Gods die Oordeel stryckt, voor die onrecht leyden, *qui facit iudicium injuriam patientibus*, Ps 145. gelyk den Leser selfs sal oordeelen.

§ 2

Hoe het gesciet is dat den Eerwaarden Heer P. H. genomen is tot de Pastorye van Bergen op Zoom.

De Heeren van het Vicariaet van Antwerpen, naer dat sy desen Heer in de Cathedraele Kercke van onse L. Vrouwe, in de Kercke van S. Jacobs ende elders op versceyde plaetsen in die Stadt hadden hooren Prediken, wilden hem te werck stellen. Sonden hem tot pastoreele bedieningen versceyde rysen in de Diocees, als blyckt uyt dese hunne getuygenisse ⁵⁾

De Vicarissen Generaal van het vaceerende Bisdom van Antwerpen.

Geven te kennen *mits desen, ende getuygen dat sy de Eerw. Heer P. Hellemans, Priester van hunne Diocees van Antwerpen, gesonden hebben om te helpen de Pastoors in de Baronie van Breda, onder het gebiet van de Hollanders, ende dat hy aldaer de Pastoreele diensten gedaen heeft tot voldoeninge der selve Pastoors, ende stichtinge van het Volk, ende dat versceyde reysen. In waerheyt van welcke wy dese tegenwoordige hebben doen*

⁵ De in het origineel aanwezige latijnse tekst is niet opgenomen, omdat de Nederlandse vertaling daar ook is weergegeven.

afvaerdigen, ende teeckenen, ende met den Segel van ons Ampt doen bevestigen door onsen Secretaris. Gedaen tot Antwerpen desen 22 Aug 1708.

Onder stond ter ordonnantie van de
voorschreven seer Eerw. Heeren ARN.
EYBEN. Secretar.

Terwylen dan dat hy was in dese Pastoreele bedieningen soo gesciet het, dat den Alderdoorlughtighsten Heer Arsbiscop van Tarcis, Pauselycken Nuntius van Keulen hem sonder syn weten of achterdencken ontbiet van Breda, hem te kennen gevende met eenen dat hy synen dienst noodigh hadde in de sendinge van Hollant. Soo dra hy daer aengekomen was, naer een langh ondersoek krygt hy de Apostolische Sendinge voor de Stadt van Delft, in de plaets van de P P. Jesüiten die corts te voren daer uyt verjaeght waeren door Ordre van de Hooghmogende Heeren Staeten; als oogh blyckyck is uyt dese syne Acten.

Overgeset in de Nederduytsche Tale luyden deze Brieven aldus

Joanes Baptista door de genade Godts ende van den Apostolischen Stoel, Arsbiscop van Tarsis, & Pauselycke Gesant, &.

Aen onse Beminden in den Heer, des Eerw. Heer Petrus Hellemans, Priester van de Diocees van Antwerpen salut. &c.

Aengesien de Catholycken in de Stadt Delft woonende om het gebreck der Wercklieden met groot ongemack gedwongen worden, naer s'Gravenhage of elders te gaen, om de Goddelycke Diensten by te wonen, soo is 't dat wy willende sorgvuldelyck voorsien aen het gemack en saligheid der Sielen van die selfde Catholycken, aen U. E. Petrus Hellemans, wiens geleertheit, deughtsaemheit, seden en neerstigheit, ons seer wel bekend is, macht geven, ende verleenen, om in die selve Stadt van Delft, het Woort

[Over een verschil om de catholycke Plebanye te Bergen op Zoom](#), 1711, Jacob Cats

Godts te Prediken, bight ⁶) te hooren, ende andere Pastoreele Bedieningen waer te nemen by maniere van Provisie, dese Brieven sullende dueren, naer ons welbehagen, of goetvindinge van den Apostolischen Vicarius in de Vereenighde Nederlanden, Gedaen binnen de Stad Keulen de 3. Sept. 1708.

Ende was onderteekent

JOANNES BAPTISTA

Arsbiscop van Tarsis,

Nuntius van den Paus

Naulyckx was desen Heere tot Delft aengekomen, of men bespeurde onder de Catholycken verscheydentheit der gemoederen, sommige seer blyde, dat den Doorlughtighsten ende Hooghweerdighsten Heer Nuntius van Keulen hun de eerste van heel Holland voorsach van eenen nieuwen Sendelingh, met eene soo treffelycke getuygenisse van syne bequaemheit; andere droef, om dat daer mede vervult scheen de plaetse daer sy hoopten de Paters Jesuiten wederom te rugh te sien : andere gestoort, om dat die plaetse wederom gegeven was aen eenen die alle syne Schoolen en Studien by de Jesuiten gedaen hadde. Andere bevreest, of het misschien eenen Jansenist mochte wesen. Sommige Heeren van de Magistraet van Delft vraeghden raet, aen eenige Wereltlyke Priesters, onder andere aen myn Heer van Erckel, of men desen nieuwen Sendelingh souden ontfangen, want daer wierden groote devoiren gedaen by de Heeren van die Magistraet, voornamentlyck door den Heere Ravesteyn uyt de Raemstraet, Advocaet in s'Graevenhage, die een seer treffelyk ende oprecht goet

⁶ biecht

Catholyck man is, door den E. Heere van der Eem en andere van de principaelste, die maer sochten eenen Sendelingh van Keulen.

Maer dese Wereltsche Heeren, sigh stellende tegen den Nuntius, oordeelden geensins geraetsaem te wesen, dien Sendelingh te ontfangen, om dat hy het hiel met den Nuntius.

Van den anderen kant sommige Jalours ende benydende dese voorsettinge van den Heere Hellemans, namentlyck den Heere Ogiers Capellaen in den Hage, een man van de aldergeringhste bequaemheit, die oprecht een Scip sonder roer is, wiens Sermoonen doorgaens aen een gebonden syn, als gesifte tarwe, stroeyden uyt, dat de goede Catholyken van Delft hun van dien nieuwen Sendelingh moesten wachten. Want dat hy den Nuntius bedrogen hadde, dat syne sendinge subreptif ende obreptif ⁷⁾ was, dat den Nuntius hem geensins en kende, dat hy quam *in vestimentis Ovium* ⁸⁾, maer dat daer scrickelyke Leeringen scuylde : ende soo voorts.

Om alle dit geclap, ende quade uytsroytselen dede den Heere Hellemans syne clachten aen den meer genoemden Arsbiscop, Pauselyken Gesant. Den welcken desen Heere wel kennende, ende om diergelyhe quade tongen bedroeft wesende, screef twee Brieven, eenen aen hem, ende den anderen aen myn Heer vander Eem, een van de Principaelste van Delft. Siet hier de Copyen.

⁷⁾ Slinks en listig bemachtigd

⁸⁾ In schaapskleren

COPYE

Van eenen Brief van syne Doorluchtigste Hooghwaardigheid den den Nuntius van Keulen,

Het opschrift was.

Reverendo & Eruditissimo Domino D. Petro Hellemans, Missionario Apostolico Delphos. Reverendo ac Eruditissime Domine.

Desen Brief luyt in het Duyts [Nederduyts = Nederlands] als volgt
Opschrift

Aen den Eerw. ende seer geleerden Heer myn Heer Petrus Hellemans Apostolyken Sendelingh tot Delft.

EERW. HEER.

Wy hebben met droefheit verstaen uyt de Brieven, van U Eerw. van den 28. der voorlede Maent October, dat daer enige beletselen voor gevallen syn, aen het uytwercksel van onse Sendinge, te wete door eenigh achterdenken ontstaen onder de Catholycken van Delft, of waersceynelyker quaetwillighlyck verweckt, door eenige Sayers van oncruyt, gelyck al of ons bevel, aen U. E. gegeven aen enig misverstant onderworpen was, daerom scryven wy aen den Ed. Heer van der Eem om alle dese swarigheyt af te weeren, door de welke ik waerheyt van onse Sendinge aen U. E. gegeven ooghblykelyck sal worden, als ook aen ieder bekend, hoe craghtelyck wy wenschen dat U. Eerw. dat ampt bedient. Dat U. Eerw. syne beste doet, om met een bequaem gebruyck van onse brieven, door de goede sorge ende toedoen, van den selve Heer van der Eem de Catholycke gemeynte van Delft tot kennisse der waerheyt te brengen, ende om alle beletselen ter syde gestelt synde, in dien Wyngaert te wercken, onder alle heyl ende zegen van den almogenden Godt.

Dat U. Eerw. ons ook in syne gebeden ende H. Sacrificien indaghtigh sy : terwylen wy met gelycken wille ende genegentheyt ons teekenen te wesen.

Uyt Aken den 16. Novemb. 1708.

[Over een verschil om de catholycke Plebanye te Bergen op Zoom](#), 1711, Jacob Cats

Eerw. Dienstwillighen.

JOANNES BAPTISTA, Arsb. Van Tarsis N. A.

Hier volgt nu de Cotype van den Brief die den selven Doorluchtighsten Arsbiscop heeft gelieven te scrijven aen myn Heer van der Eem tot Delft. ⁵⁾

MYNHEER

Terwylen wy, de saecken der Catholyken in de Vereenigde Nederlanden door de quadwilligheyt der wederspannige menschen, by naer t'eenemael verdorven synde, onse beste doen van die behulpsaem te wesen soo speuren wy op door een neerstigh ondersoeck eenighe Geestelycke Persoonen, die sonder eenigh perykel van mislydinge, bequaem syn het broot aen de vraegende te breken; ende kennisse hebbende van de goede seden, bequaemheyt ende oprechte leeringe van den Eerw. Heer P. Hellemans, hebben wy hem van Breda geroepen naer Keulen, ende ondersoght hebbende syne imborst, ende bequaemheyt hebben wy hem waerdigh geacht tot de Apostolyke Sendinge van de Stadt Delft, hopende die hy door de hulp des Heeren, aldaer seer veele vruchte gedaen soude hebben; maer wy hebben met droefheyt verstaen, dat misschien een quaetaerdigheyt sigh daer tusschen voegende, dese syne Sendinge beschuldight wort onder het volck, als met ernst ende arghlistigh becomen te wesen, daerom versoeken wy Syne Edelheyt van dat achterdenken onder die goede Catholyken, door den iever die gy hebt voor de Kerke Godts, ende door u gesagh te doen verdwynen, ende den voorschreven Heer Hellemans, die wy met hope van groote vruchte tot de Catholyken van Delft gesonden hebben, van alle kanten te willen helpen; op dat dese twyfelachtigheyt ende andere beletselen wech genomen synde, met den eersten ons bevelen in t' Werck leggen magh, tot saligheyt van die Zielen, ende glorie van den Almogenden Godt. De vergeldinge sal seer groot wesen voor syn Edelheyt by den Alderhooghsten, ende sult onsen Wille

[Over een verschil om de catholycke Plebanye te Bergen op Zoom](#), 1711, Jacob Cats

tot U. E. seer verbinden, den welken wy u tot alle diensten ambiedende met eene gedurighe genegentheyt ons onderteekenen.

MYN HEER

Uyt Aken den 16. Novemb. 1708.

U. E. Alderdienstwillighsten

JOANNES BAPTIST.

Arsb. van Tar. Pauselyken Gesant.

Dese Brieven deden een seer goet uytwercksel by alle goede Catholyken, maer hoe stercker sy waren om voor hem de gemoederen te winnen van de gemeynte der Jesuiten, hoe maghtiger sy oock waren, om de genegentheyt van de Andere partye van hem te vervreemden. Men dede dan van den eenen kant syne beste om den Staet te bewegen om dien Heer als Wettigen Herder te behouden, ende van den anderen kant om hem te doen vertrecken.

Ten laesten niet te recht connende comen, kreegh hy in Hollant brieven dat den Heer Hulst gedeputeerde van den Staet tot Brussel, sigh met dese sake soude gaen bemoyen, ende mits hy goeden Vrient was met desen Heere syn Vader, dat hy de saken met den Staet geëffent soude hebben. Hy trock daer naer toe, ende alles soude wel gaen, maer de onverwachte doot van den Heere Hulst, heeft het volle uytwercksel belet.

Hy quam dan weder naer Delft; ende iet sonder ergens van te weten sonder eenige Brieven gecregen te hebben, of gevraeght of gewaerschouwt te syn vint onversiens in syne plaets 2 Munnicken van de Minnebroeders, die hun daer in syn afwesen heel fray ingeset hebben (eenen sekeren de Vroom en van Luyck) met uytshuytinge van den Wettigen Sendelingh. Hy stont verbaest, dese Munnicken gaven

[Over een verschil om de catholycke Plebanye te Bergen op Zoom](#), 1711, Jacob Cats

hem sleght besceet, sy syden, myn Heer, gy en conde hier evenwel niet komen, Wy syn hier wel gaet gy u fortune op een ander soeken. Wat dunckt u van dese Hylige Monicken, sy die soo veele scapen hebben over al, nemen dat eenigh noch af van desen Persoon, dat hem soo veel moyte gecost hadde om te becomen. Ick laete u dencken hoe rechtveerdigh ende hoe aengenaem desen handel, ende hoe troostelyck dese antwoort was aen den nieuwen Sendelingh. Den Vader van Luyck syde dat het hun al wat costen moeste om in de Sendingen te geraken, dat dien van Scipluy by Delft syne patenten oock wel hadde van den Nuntius van Keulen, de welcke Pater de Vroom bewaert, om dat den anderen, soude konnen loochenen, die van den Nuntius te hebben, om het Placaet van 't Jaer 1709. In de Maent July, 't gene sy te gemoet saegen, want het maer een Vernieuwinge en is van het out, uytgekomen ten tyden van Theodorus Cocq, &c. Maer dat den Officier gepaeyt was met 600 guldens. Naer veel beclagh van den Heer Hellemans syden de Paters, myn Heer gaede gy maer wandelen, wy syn hier in possessie, &c. Wat dan gedaen? den Sendelingh keert naer Brabant ende ontrent Bergen op Zoom wesende op syn moeders goedt, genoyt synde van eenen Edelman, synen Vrient, aen de selve Tafel, met syne Hoogheyt den Prince van Auvergne, glorieuser gedachtenisse, ende met Mevrouw de Princesse, vraeght hem den Prince, der hy grooten Vrient van was, waerom hy in syne Pastorye van Delft niet en is, hy antwoort dat syne Hoogheyt moeste weten, dar de Municken hem in syn afwesen die ondercopen hadden, en vertelt de heele Historie.

Mits hy met den Prince langh te voren heel gemyn was. Soo syde syne Hoogheyt, hebt wat verduldigheyt, onsen Pastoor van Bergen is gedurigh sieck, gy sult syne plaetse hebben.

Ende soo is 't gekomen, dat Mevrouw de Princesse het woort van haeren overleden man heeft willen houden. 'T is redelyck dat ieder synen keer heeft. De Heeren Vicarissen hebben hem 6 à 7 dagen daer naer syne volle patenten gegeven.

§ 3

Of den aengestelden Pastoor een Jansenist is, gelyck men de Borgers van Bergen wys maeckt.

't Is te verwonderen hoe iverigh de Municken syn, om de Bullen van de Pausen, of van het Rooms Hof, te verbryden ende te doen onderhouden, als die in hun voordeel uytgegeven worden, mits sy niet georsaem en syn, ten sy in 't het gene hun aenstaet, gelyck den H. Bernardus *tractatu de precepto & disp. cap. 10* seer wel segt, *als men de gevoelens van syne Oversten soo naauw ondersoekt, als men ooyt geerne georsaemt, nisi cum audire contigerit quod forte libuerit.* (ten sy ons effen bevolen wort, 'r gene met onsen sin ende genegentheyd over een komt).

En heeft men niet gesien in de Stadt van s' Hertogenbosch, als syn Hooghweerdigheyt den Heere Bassery, Vicarias Apost: aldaer uyt last van de H. Vergaedinge hadde uytgegeven het Decreet, welcke begint *cum placuerit*, den 28. Feb. 1686. in het welcke aen de Pastoors van die Stadt verjont wort, dat sy alleen met uytshuytinge van de Munnicken, de welke geen Pastoors en syn, aldaer sullen mogen Doopen, Trouwen, &c. ende daer en boven, dat de Inwoonders van die Stadt ieder by hunnen Pastoor moeten komen ontfangen de

[Over een verschil om de catholycke Plebanye te Bergen op Zoom](#), 1711, Jacob Cats

Paesschelyke Communie hebben toen de Municken niet gethoont, dat sy niet anders gehoorsaem waren, *nisi cum audire contigerit quod forte libuerit?* ⁹⁾

Want eenen Pater Jacobus van St. Truyen van het Order van den H. Franciscus, tegen het Ordre van de H. Vergaedinge de Propaganda, tegen het Decreet van den Apostolischen Vicarius gaf uyt eene verclaringe op den 25. Maert 1690 uyt myn Artspriesterlyck Ampt, *soo verclaere ick by provise voor desen tegenwoordigen Paesschen, dat men voldoet aen het gebod van de Paesschelyke Communie, als men communiceert ieder by enen Priester 't sy Pastoor of Munick, of Sendelingh.*

Diergelyke georsaemheyt hebben sy voor de Bulle van Innocentius den XII met de welcke hy hun wel scerpelyck verbiet eenigen Weerelschen Priester voor Jansenist of Rigorist te becladden, of uyt te maken, ten sy hy claerblykelyck overtuyght is te houden een van de 5 Verdoemde Stellingen ¹⁰⁾.

Maer neen, sy hebben eenen groven borstel in de hant, daer sy alle de Weerelsche Heeren aenstonts mede swart maken : men moet hun maer hooren seggen, wacht u van hun 't syn gasten van Leuven, 't syn quanten van den nieuwen Snuyf, sy riecken naer den Hollanschen Turf, 't syn Jansenisten. Wat den Paus hun verbiet of niet.

Een sekere oude weduwe, woonende niet verre van onder den den toren van het Hof, seyde aen den nieuwen Pastoor, (soo hy my selver vertelt heeft) myn Heer alles is wel, als gy maer geen en Jansenist en

⁹ Voor verklaring zie vorige pagina.

¹⁰ De vijf stellingen, gevonden in het [boek van Jansenius verweerende zig zelven](#)

syt, hy vraeghde maer Joffrouw weet gy wel wat eene Jansenist is? Sy syde jae, men seght, syde sy, dat de Jansenisten leeren, dat men geen twee keeren de selve sonden en magh doen ; als den Heer haer vraeghde, of sy eenen Pastoor begeerde, die haer leeren soude dat sy de tweede sonde doen mochte, sweegh sy stil.

Alle dagen hebben wy hier sulcke deuntjens, daer van grootgaende Vrouwen, daer van penitentien van hoy, en haver, en natte hemden; men soude sigh bersten van lacchen. Men stroyt dan uyt tot Bergen op Zoom, dat den aengestelden Pastoor een van die Vogels is maer sekerlyck dat dit waer was, hoe soude den Nuntius van Keulen de bovenstaende getuygenissen hebben connen geven, hoe soude den Doorlugtighsten Arsbiscop van Mechelen desen Heer vollen oorlof gegeven hebben van door syne heele Diocees bichte te hooren gelyck hy becomen heeft als hy van het Capittel van St. Gudula van Brussel vercoren is tot Viceplebaen van die Kerke, Anno 1709. den 12. Augusti. Wilt gy noch naerdere getuygenisse hebben dat desen Heere met geen besmettelycke sieckte van Jansenisterye belemmert is, niet om dat hy het Formulier van Alexander de VII soo dickwils onderteekent heeft, maer om dat syne uytmuntende Hoogheyt den Cardinael de Bouillon, Deken van het H. Collegie ten tyde dat hy tot Bergen op Zoom geweest is, desen Heer voor synen Bichtvader gebruyckt heeft, met hem over de saken van Hollant dickwils gesproken, als blyckt uyt het stuck van desen [synen Brief geschreven aen den Pauselycken Nuntius van Keulen](#) Arsbiscop van Tarsis, nu Biscop van Ancona ⁵⁾

En hoe meer ick de grensen van Hollant naerdere, hoe meer ick verstaen de gescheurde gesteltenisse van die Kerck, niet te min verheuge ik my, dat in dese benautheyt van het Rooms geloove den Alderheylichsten Vader de sorge van die sake U. E. ten laste gelyt heeft, wel wetende dat door uwe gewoonelycke sorghvuldigheyt den Vrede in die gewesten aen de Catholyke ten eersten besorgt sal worden, vermits den Eerweerdigen Heer Hellemans Pastoor van Bergen op Zoom, ende eertyts besonderen Vrient van mynen Neve den Prince van Auvergne, alle twisten ende hayrklieveryen der wederspannige, ende verdruckinge der Goede, my ten vollen uytgeleyt heeft, ende my ook veel geseyt heeft van den iever ende onvermoylycken aerbeyt voor de Wyngaert des Heeren, van uwe Doorlughtighe Hooghwaerdigheyt, waerom ick grootelyx verhope, dat U. E. door een Hemelsche kracht geholpen wesende, de dolende sult weder op den wech gelyden, ende de Geloovige verstercken, so hope en wensche ik, die ben Hooghweerdighsten ende Doorlughtighste Heere.

*U. E. Doorl. Alderdienstwillighsten
tot alles,
uyt der herte
CARDINAEL de BOUILLON
Deken van het H. Collegie.
Bergen op Zoom
desen 22 January. 1711*

Desen uytmuntensten Cardinael wiste wel, dat desen Pastoor van Bergen, aen den Heere Nuntius seer wel bekend was, daerom geeft hy

te kennen, dat hy op het seggen van desen persoon vol hope is van haest den vrede onder de Catholyken van Hollant te sien, &c. Voorders heeft syne Eminentie desen Heer Hellemans de eere gedaen, van hem met sich in syne Coetse naer Antwerpen te nemen, ende in syne tegenwoordigheyt de twee Paters Minnebroeders, die hy tot desen eynde ontboden hadde Pater Marchant, ende Pater Lector Cauwenbergh, claer uyt te seggen, dat hy wel wiste desen Heer verre vervremt te wesen van alle nieuwicheden, in materie van geloof of Godtsgeleertheyt. Heeft daer by gevoeght, dat t'eenemael synen wille was, wat sommige copachtige menschen sigh daer tegen stelden of niet, soo haere Hoogheyt de Princesse uyt Hollant weder gekomen soude syn tot Bergen, dat hy aenstonts Possessie soude nemen van de Kerck, want hy al over 4. weken geweest was in Possessie van alle andere Pastorele diensten

Uyt alle dit voorsyde siet men wel, dat alle dat gescreeuw maer ontstaen en is, uyt nyt sonder eenigh fundament, gelyck soo menigh treffelyck Werels Priester, 't sy Biscop, 't sy Canoninck voor Jansenist uytgescolderd wort door de Municken. 'T is waer hy is in de Jansenisterye (waer die gevonden wort ofte niet) seer wel hervaren, ende kent het pit van het heel Verschil. Want het en is niet onbekent aen syne Doorlughtigste Hooghweerdigheyt den Arsbiscop van Mechelen, dat hy over de 10 weken lanck het geluck gehad heeft van dien Boeck Causa Quenelliana genoemt, in syn Paleys tot Mechelen ende tot Brussel, met syn eygen handen, uyt alle die dolle Brieven van Walloni of Duvaucel en andere te scryven, ende door een anders compositie gereet te maken tot den Druck. Soo dat hy alle den handel van dat nieuw Broederschap ten uystersten door kent.

Maer wie isser soo dwaes of sinneloos, die desen Heer van ketterye sal betichten, om dat hy de wercken van Jan Calvin, voornamentlyck de Boeken van Instellingen, ende die van Marten Luther de Capt. Babyl : soo dickwils gelesen heeft, volgens synen oorlof daer toe voor heel syn leven becomen, wie, segge ick sal hem Calvinist, of Lutheraen noemen, sekerlyck diergelyke Eerdieverye en rieckt niet naer de Christelyke oprechtigheyt, veel min naer de Religieuse eenvoudigheyt.

Maer laet ons nu eens sien, wat voor een man naer dese Plebanye staet, ende wat middelen hy ende syne medebroeders voor hem aenwenden. 'T is volgens myne belofte het tweede Deel van dit verhael.

II. D E E L.

§ 1

Wat voor een Man naer dese Pastorye staet

En Persoon om die gemeynthe te bestieren daer soo veele geleerde Mannen onder syn, soo veele treffelyke Persoonen, daer het Hof is van de Alderdoorlugtighste Prince van Auvergne, Marquizen van Bergen op Zoom, daer soo veele Hoevelingen syn van Franche Familien ¹¹): die geen Duyts en verstaen, soo veele Officieren gewoon in groote Steden treffelycke Sermoonen te hooren, onder de welke sommige syn die den Eerw. Heer Hellemans, over een Jaer in de Kersdagen tot Steenberghe, ende corts te voren den 4. November tot Brussel in de Kercke van S. Gudula in 't Latyn hebben hooren Predicken, voor alle de Raeden, ende al dat 'er geleert in die Stadt is, op den dagh van den Coninck Carel, daer men in die Princelyke Stadt op den dagh van heden noch van spreekt; dien Persoon, segge ick, moet in de conste van Predicken soo in 't Frans, als in Duyts al wat hervaren syn, in de Verschillen van 't Geloof, om de menigthe der Gereformeerde al wat vast gegront ¹²).

Gy sult my seggen, wat is 't dat aen den Eerwaerden Vader Minnebroeder ontbreekt? 't is Vader Geeraert Thybaut die nu 5. of 6. Jaer tot Bergen op Zoom Capellaen is geweest, een Man, 't geheele Lant door syne Predicatie vermaert, die eerst tot Middelburgh gedrukt syn, ende voor de tweede ryse wederom tot Dordrecht. 'T is

¹¹ Franche (sic) moet zijn: Fransche

¹² Vanwege de aantallen gereformeerden stevig in z'n schoenen staan.

waer, hy is vermaert door syne gedruckte Sermoonen. Gy hebt hooren seggen, dat eenige Wercken van dien Pater in 't light gekomen syn, ende dat hy misschien gerekent wort onder de Scryvers van syn Ordre. Ick en geloove niet, dat de Sermoonen van P. Bourdaloüe, of van P. Antonius Vicira, of Segneri, oyt soo getrocken ¹³⁾ syn geweest, als men de syne overal begeerde. Leest den Almanach van Dordrecht, of van Middelburgh, op het 27. blat ; die boecken die van Sterren, Son, en Maen spreken, verhandelen oock dit Sermoon; soo verheven wort dat geacht. Gy sult daer een staeltjen vinden van de wercken van desen grooten Predicant, onder den Titul.

NIEUWJAERSWENSCH

Of raet om de ondeught te weren, gegeven door eenen Capellaen, aen syne Gemeynte in een Sermoon op de eersten January 1710

Myn waerde en lieve Gemeynte hoorende datter onder U. L. soo veele hoere kinderen voor den dag komen, ende veele ondeugentheynt onder U. L. omgaet, sal ick U. L. desen volgenden raet tot een nieuw Jaers wensch geven, waer door gy lichtelyk het gaet sult weren. De Ouders verplicht synde om op haere kinderen te letten, soo stelle ick de Vader als Sergiant, de Moeder als Corporael, de Vryers al Hantgranadiers, ende de Vrysters als Musquetiers: de Hantgranadiers, staen voor de Musquetiers, ende de Musquetiers staen achter de Hantgranadiers. Dan sal de Musquetier op sciltwacht staen, in syn drykantigh Schilderhuys, daer by aen dry kanten uyt sien kan, met een groote stok in syn Hant, ende comt er dan een Hantgranadier, dan moet de Musquetier roepen qui vive, ende als den Hantgranadier dan syt, bon

¹³⁾ Begeerd, populair.

amis, dan sal den Musquettier vraegen, of hy komt om een roosje te plucken in den winter, of dat hy komt ter eeren, ende als den Hantgranadier seyt, dat hy komt om een roosje te plucken in den winter, dan sal den Musquettier synen stock neme, ende weeren hem af, ende met een roepen, Serjant, Corperael, ende al den bruy comt uyt, door dat middel sult gy myn lieve Gemeynte het quaet best van u weren, ende my noch wel bedancken voor den goeden raed die ick u gegeven hebbe, &c. In den naem, &c.

Wat dunckt u van desen Orateur, en siet gy niet dat sulcke Sermooenen door nayt syn van de Schoolastique Theologie, wel bevestight door de H. Scriften, ende H.H. Vaders.

De Boeckvercooper ontrent den groote Mart van Bergen op Zoom, en wiste niet waerom synen nieuwen Almanach soo getrocken wierde, tot 3. rysen toe heeft hy van Dordrecht, ende Middelburgh nieuwe moeten ontbieden, daer syn op 3 weken tyts by de vyf hondert vercoght; 't was al om naer Brabant te senden.

Hy mynde dat den onvoetigen Mathematicus van Antwerpen doot was, hy ryt daer door de straten altyt te peert, om naerder te syn, soo hy seght, aen de Sterren, of om dat de Weduwe Gymnicus geen meer en druckte; hy seyde daer naer, dat hy geweten hadde, dat dien costelycken pant in dat nieuw Werck van het Jaer 1711 begrepen was, hy hadde daer vry wat meer van gemaect. Maer met den eersten verwacht hy den derden Druck van Delft, vermeerdert ende verbetert, met veele schoone Bemerckingen onder den titel van *Opera Theobaldi, cum notis Vroomerii*.

Misschien soude iemand dencken, dat dit Werckxken door scimp, of lasteringe van syne vyanden opgesteld is. O neen, de heele Stadt van Bergen uyt goede myninge quamp den eersten January 1710. in de Kerke, om van synen Pastoor, of Capellaen eenen Geestelycken nieuw Jaer te haelen, mits het syne plicht is soo wel nieuw Jaren te geven, als van syne Gemeynthe de selve te ontfangen, maer de Borgers gingen al lachende uyt de Kercke, sommige bedroeft, ende gestoort, dat den Catholycken Predickstoel door de Munnicken ten spot gestelt wierde aen de Gereformeerde.

Naer middach dien selven eersten January, naer Paters gewoonte, ginck den goeden Capellaen, syne visiten afleggen by eenige Jonge Joffrouwen, om hun te wenschen een saligh nieuw Jaer, ende oock om hun te bedancken, want dancksegginge, volgens het spreekwoort, eene vrage is van een nieuwe gifte. Soo komt hy by een seer treffelycke Jonge Dochter, die ick niet en noeme, sy siet door het clyn ysere traleken, dat in de deure van haer huys is, sy roept *qui vous la*, hy seght, sottigheyt, sottigheyt doet open; neen, segt sy, waerom komt gy? hy antwoordt, t' ets doet maer open. Ick en sal niet open doen seght sy van binnen, *qui vive*, seght waer om gy comt, of anders roepe ick den Corporael.

Dese comedie wiert gehoort van de kinders van de geburen; desen Pater uyt het huys gekomen synde, wiert aenstons omcingelt van die kleyne leckers, die riepen *qui vive*, *qui vous la*? dien goeden Pater conde dat gespuys qualyck met synen dicken stock, daer hy altyt mede uytgaet, van hem afweren, sloegh de eene straet in, ende de ander uyt, tot dat hy quamp op de Haven, aen een fray nieuw getimmert huys, de wapens van syne Hoogheyt staen boven de deure, ick en

noeme niemant niet, daer gesciede van de Jonge Dochterkens het selve, behalve dat een van die eenen grooten stock, andere seggen een eysere gueerde, in de hant namp om desen Hantgranadier af te weren (mits sy hem kende, ende daer dickwils gewoon was te komen) 't gene sy s'morgens te voren gehoort hadden, op den Stoel des Waerheyts te moeten gescieden.

Desen man hadde die maniere van vraegen, eer men open doet, misschien geleert aen de poorte van het Collegie van Utrecht binnen Loven. Met een woort de geheugenisse van de Borgerye van Bergen is soo groot, dat men in de Stat op dese ure anders niet en segt, als *qui vous la Thybaut*.

Eene groote stichtinge voorwaer voor eenen man, soo geleert als hy is, die wilt wesen Plebaen van Bergen op Zoom. *Omnia cappa tegit.*¹⁴⁾

§ 2

Wat middelen die Paters Minnebroeders aenwenden om die Pastorye te behouden,

ende wat dobbelheyt sy gebruycken om den Doorlughtighsten Internuntius van Brussel, ende 't Hof van Roomen te betrecken.

Voor eerst door de Presentatie an haere Hoogheyt taen alle de Municken over synde, *tota Jerusalem turbata*¹⁵⁾. Men siet 2.3.4. te gelyck naer Bergen comen, sy swieren hier ontrent van alle kanten, daer van Antwerpen daer van Breda, daer van Haltere, daer van Hollant, al om met 3 of 4 Borgers raet te beschaffen om dit te beletten.

¹⁴⁾ Letterlijk: De hoed bedekt alles

¹⁵⁾ heel Jerusalem in rep en roer

Men seght, dat den Capellaen Thybaut over de 150 flessen wyn op 8 dagen tyts aen die Broeders en Borgers verschonken heeft. Dien grooten Apostel van Halteren neemt de sake op hem, ende reyt met syn eygen paert (alhoewel S. Franciscus te voet ginck) in vollen gallop naer Antwerpen. Men bidt de Vicarissen van niet te willen haesten met de vergevinge van die Siele sorge. Van de presentatie van de Princesse niet aen te nemen, want sy seyden nu, haere Hoogheyt het recht niet te hebben ; daer sy nochtans volgens haere eygen getuygenisse te voren Jaer recht herkent hebben, met van haer ende haere voorsaeten altyt ootmoedelyck te versoeken de Brieven van Presentatie tot die selve Pastorye . Als sy tot Bergen syn om de Borger, van Bergen te streelen, ende eenen vlassen baert aen te hangen ¹⁶), seggen wy en moyen ons niet, 't is de Gemeynthe die haer recht moet voorstaen; &c. Maer in Brabant overal seggen sy opentlyck, dat noch Gemeynthe, noch Bisdom, noch Princesse, noch Staten, noch Cardinael, hier iets in te seggen hebben, dat het hun recht is, becomen door soo langen tyt als is 60 Jaeren.

De Heeren Vicarissen dan wel 6 à 7 dagen dese sake rypelyck overdacht hebbende, vergeven de Pastorye aen den Eerw. Heer P. Hellemans. De Paters terstont appelleren van dese collatie, fcryven naer Roomen, loopen naer den Internuntius, ende geven hem over eenen Smeeck-brief, ofte Request, opgesteld soo het best konde, van alle kanten tot hun voordeel, verswygen daer in eenige voorname waerheden, voegen daer in eenige valsheden, valsche ende scandaleuse betichtingen van het werels Priesterdom, werpen daer by veele saeken die geensins te pas en komen, dan om hun gescriptjen te

¹⁶ iemand door schijnheiligheid bedriegen ([Vlaams woordenboek](#))

vercieren, ende de Overigheyt volgens hunne manier met soetigheyt te mislyden.

COPYE

Uyt het Latyn overgeset in de Nederduytsche Taael, van het Request,
Opgedragen aen syne Doorlughtigste, Hooghwaardigheyt den Pauselycken Internuntius tot Brussel, door den seer Eerwaarden Vader Broeder Bonaventura van den Dyck, Provinciael de[r] Minderbroederen in de Nederduytsche Provincie, &c.

Hooghwaardighsten ende Alderdoorlughtighsten Heere; Verthoot met alle eerbiedinge als het betaemt, den seer Eerwaarden Vader Provinciael van de Nederduytsche Provincie van het Ordre van den H. Franciscus der Minderbroeders recollecten, t'samen met de Rooms-Catholyke Gemeeynte, ende Kercken Raet van de Stadt Bergen op Zoom, onder het gebied van de Hooghmogende Staeten van Hollant, & dat Vader Broeder Henricus Sammels, de voorscreven Gemeeynte van Bergen op Zoom, als Sendelingh bedient heeft, ende dat den selven in 't begin deses Jaers, uyt dit leven gesceyden is, ende in syn afgestorvens plaets by provisie gestelt is van de Heeren Vicarissen van het Bisdom van Antwerpen, Vader Broeder Geraert Thybaut, als blyckt uyt de Brieve hier by gevoeght.

Maer het voorseyt Vicariaet niet afgewacht hebbende den gewoonlycken tyt van 6, naer een volgende weken, heeft de bedieninge van de voorsyde Zielesorge, of Seyndinge gegeven aen den Eerweerdigen Heer Petrus Hellemans, Eertyts van de Societeyt Jesu, nu werels Priester.

Door welcke vergevinge van het Vicariaet, den Staet van dese Seyndinge gestoort wort, ende onderbroken wort de besittinge van 60 Jaeren, door de welcke de Minderbroeders met ten een naer een volgende rye van Jaeren, van de eerste beginselen der veranderte Godsdienst in dat gewest, eerst buyten de Stadt, daer naer van het Jaer 1650, binnen de selve, door 6 sijn naer een volgende Sendelingen het herderlyck Ampt alleen bedient hebben.

Ende het recht van de Gemeyte wort gesconden, al oock dat van den Kerckelyken Raet van Bergen op den Zoom. Want dese Gemeynte de Kercke getimmert ende het Pastoreel Huys opgereght heeft ende den Dienaer van het Woordt Godts op haere beurs onderhoudt, naedemael de Geestelyke Goederen door de Hooghmogende Staten die niet Catholyk en syn in die plaets beseten worden.

Daer en boven en kan dit door waerheit van fyt niet geloocht worden, dat het boven gescreven Jaer 1650, door sterck aenhouden van Antonius van de Zanden, ende Cornelius Noodens, uyt den naem van hunne Medeborgers, van de welcke sy by blinde lotinge vercoren waeren, om de Catholyke saken te besorgen, den seer Eerwaerden Vader Broeder Jacob de Riddere Provinciael van de Minderbroeders in de Nederduytsche Provincie dese Seyndige van Bergen op Zoom eerst begonnen heeft, met goetkeuringe van syne Doorlughtigste Hoogwaerdigheyt den Biscop van Antwerpen, aldaer sendende de Vader Nicolaum Scrouckx, ende alsoo altyt aengaende de volgende van het voorscreven Ordre der Minnebroeders, de welcke oock ten tyde van de alderswaerste peste ¹⁷), ofte besmettelycke sieckte, met soo veel

¹⁷ In hoeverre hier de bezigheid van de [Cellebroeders uit de Nieustrate](#) tot die van de Minderbroeders wordt gerekend is door berwerker niet nader onderzocht.

aerbyt ende sweet, hebben gewerckt in dien Wyngaert, met de aldergrootste Vruchte van het Woort Gods, ende een overgrootte winste der Sielen, als klaerblykelyck is aen de H. Vergaedinge van de verbrydinge des Geloofs uyt de jaerlyckse overgesondene Vruchten van die missie met groote toeroepinge en troost der Catholyken.

Niet te min heeft het voorscreven Vicariaet den Staet der Sendige de besittinge van het Ordre der Minderbroederen noyt onderbroken, de langhdurige aerbeyden in die Seyndinge van 't selve Ordre, de wenschen, het recht, en opgeven van de Gemeynthe aghter gestelt ende versmaet, daer en boven tegen den gewoonelyken handel, van alle Biscoppen van Antwerpen, dese Sendige van de Minderbroeders afgenomen, met de selve onvoorsienelyck te geven aen Eerw. Heer P.J. Hellemans.

Om dese reden, soo is 't, dat de voorgenoemde Gemeynthe ende den Kercken Raet afgestuert hebben, de Heeren Reynerus Aelmans, ende Adriaen van Hove, die sich begeven hebben naer Antwerpen ende daer geappelleert van de soo gesejde vergevinge, gedaen van het Vicariaet tot voordeel van den voorsyden Heer Hellemans, ende hebben de Acten van Appel rechtelyk doen ingeven, aen de Eerwaerde Heeren die het Vicariaet maken, ende hebben samen versoght dat men hun antwoorden soude, de Apostolicis reverentialibus, met voorder versoeck dat hangende dit appel ende het vervolgh van het selve, middellertyt de voornoemde Heeren Vicarissen, de bediening van die Sendinge met macht van die Siele sorge, souden gelieven te geven aen iemant van het Ordre der Minder-broeders, aengesien als blyckt uyt den heelen titul der Canonike Rechten, het Proces hangende niet te vernieuwen en is, gelyck als kort naer de doot van den Vader Henricus

Sammel den laetsten Sendelingh, sy gegeven hadden aen den voorgescreven Vader Geeraert Thybaut ende corte dagen daer naer hadden wederroepen.

Ende gelyck den Notaris dese stucken voor las, aen de Heeren Vicarissen die t'samen vergadert waren, hebben, sy niet geantwoort dan dat sy hoorden en sagen, welke antwoord niet alleen eene wygeringe en is van de vrage, maer een klaarblykelycke uytspottinge, van de welcke de Notaris als van een nieuwe beswaerisse heeft geapelleert, volgens dat hem bevolen was. Gelyck alles blyckt uyt de stucken hier t'samen gevoeght.

Indien dese overtuiging van Rechtveerdigheyt verdragen wort, soo is het op de selve wyse ende manier gedaen, met alle andere Sendingen de welke de geordende hebben bearbyt van de eerste Troubelen af, endee hernomen ten tyde van de aldergrootste vervolginge, ende sullen overgegeven worden de werelsche, die de geruste tyden betrachten, als sy hun ontmaeckt hebben, van de moylyckheden ende perykelen, van de eerste tyden, dat is van den last van den dagh en de hitte.

Den Godtsdienst is daer oock aen gelegen, is dat dese venster eens open gedaen wort daer der soo veele door versceyde ende vreemde Leeringen vervoert worden, in de Landen onder het gebiet van de Hooghmogende Staeten van Hollant, van te mogen afneme aen de georderde hunne Sendingen, tegen de meyninge van den Paus die het aengaet als oppersten Beschermmer van den Godsdienst dat behouden worden de Sendingen die oock door bloet der Martelaeren becomen syn.

Voorts isser alle Mogentheden aengelegen de besittinge in haeren Staet te bewaeren, mochte daer en is geene macht gegeven aen het Vicariaet van Antwerpen eenige Sendingen af te nemen van de Geestelyke Vergaderingen.

Ten is ook niet onbekent aen syne Doorlughtigste Hooghwaardigheyt dat de Oppersten Raet van Roomen, in het betwist Proces, aengaende dese selve veranderinge van Sendinge, van de Parochie van S. Jacobs, tusschen den Eerwaardigen Heer van Kessel, Plebaen van 's Hertogenbosch, van den eenen, ende de Predicaerenbroeders van den anderen kant, besloten heeft noch soo langh niet geleden, in 't Jaer 1697 den 17 Juny tot voordeel van de Predicaerenbroeders, met dese eygen woorden, de sake wel doorsien hebbende, ende de partyen gehoort synde, moeten de Predicaerenbroeders behouden worden in de Parochie van S. Jacobs.

Ten is oock niet buyten de wete van syne Doorlughste Hooghwaardigheyt dat hy over enige Maenden in diergelyck geval tot Dungen in de Diocees van s' Hertogenbosch den 2 Augusti 1710 door syn besluyt als dan gegeven, bevolen heeft aen den hooghweerdighsten Heere Vicaris van den Bosch, dat hy terwylen het Verschil voor de Vierscaere van de H. Vergaderinge de Propaganda was hangende eenen Religieus soude stellen uyt het Ordre van de Minderbroederen tot de Sielesorge, tot Dungen, van de welke den Eerweerdighen Heere Vicaris, het selve Ordre op gelyken voet hadde mynen uyt te sluyten. Maer aengesien den Suppliant met de Heeren Gedeputeerde, sigh in dese saeke vervoegende, hier over hunne claghten naer Roomen gesonden hebben naer de selve Hylige Vergaderinge de Propaganda, de welcke men weet, dat dese sake alleenelyk aengaet, hierom, om dat

'er een aldergrootste perykel kan ontstaen, ende op wegh is van de aldergevaerelyckste twisten, ende verargernissen onder het Volk, mits dat dese Catholyke Gemeynthe den aengestelde van het Vicariaet tegen haer recht en besittinge, niet aenveerden en sal, noch Huys noch Kerck, noch Onderhout geven.

Keert sigh den selven Suppliant met de voorgescreven Gedeputeerde tot syne Alderdoorlughtigste Genade, ootmoedelyck biddende, dat hy gelieve gedient te wesen, te bevelen, door syne Apostolyke Autorityt die hy bekleet (gelyck lestmael in diergelyken voorval, aen den Apostolischen Vicarius van den Bosch bevolen is) aen de Eerwaerdige Heeren van het Vicariaet van Antwerpen; dat sy, terwylen het Proces in ganck is, eene stellen op de gewoonelyke maniere uyt het voorschreven Orde der Minderbroeders, met herderlyckte macht, tot dat het anders van de H. Vergaderinge sal wesen geordonneert 't welck doende, &c.

Was onderteekent

*Fr BONAVENTURA van den DYCK, ende
wat Leeger*

*REYNIER AELMANS, ADRIAEN van
HOVE, Gedeputeerde.*

't Is seker dat dit geschrift op het aldervoordeeligste voor die Municken opgeciert is, ende die dit alleen leest, soude seggen dat die Paters het grootste gelyck hebben van de werelt. Maer Godt lof de geestelycke Oversten soo wel als de werelsche, dienen sigh seer wel van het gevoelen van Seneca; *qui statuit aliquid parte in-aditâ, alterâ*

aequm licet statuerit haud equus suit ¹⁸). Gelyck blyckt uyt het vonnis, of besluit van de Hylige Vergaderinge de Propaganda, in de sake van den Eerw. Heer van Kessel in het Request vermeld.

Alwaer dese Vergaderinge seght, *de partyen behoort synde*, soo is het nu myne plicht den Lezer op te geven eenige bemerckingen op dit geschrift mits die van partye achtergelaten syn, verwachtende dat door geleerdere Mannen van de Wereltlyke Clergie daer op ten vollen geantwoort sal worden.

¹⁸ Hij die een zaak beslist zonder de andere partij te horen, hoewel hij rechtvaardig beslist, kan niet als rechtvaardig worden beschouwd. Seneca.

I BEMERCKINGE

Over de eerste verswegene Waerheyt

Men laet hier achter, dat den Eerw. Heer Hellemans syne Presentatie tot die Pastorye gecregen heeft van haere Hoogheyt de Princesse van Auvergne, de welke den Eerwaardigen Heere Thybaut ook gevraeght, maer niet gekregen en heeft. Dat de Princesse met haere Doorlughtigste voorsaten langeren tyt in Possessie syn noyt onderbroken van dese Presentatie te geven, als de Paters van die te vragen, ende te ontfangen. Dat vervolgens alle redenen die de Municken by brengen, om het recht door possessie bekomen, te blyven houden, oock dienen om haere Hoogheyt de Princesse in haer recht van verleenen te houden staen. Want men wel vint in 't Concilie van Trenten, Sess. 25. de Reform. cap. 9. dat de presentatie 50. Jaeren achter volgens gegeven synde, ende hun uytwerxel gehadt hebbende recht geeft aen den Patroon of verleender, van voorts te gaen, maer nergens en vint gy dat de Bedel-Municken dat 50 Jaren ontfangen hebbende recht crygen om den Patroon of geveer uyt syn recht te setten, ende sonder syn toestaen te blyven continueren, gelyck de Minnebroeders hier willen doen, alwaer sy maer met gedoogen verdragen syn geweest onder prescriptie te connen inbrengen, volgens *c.17. X de praescript, qui alieno nomine possidet non praescribit.* (Die, den welcken uyt eens anders naem iet besit, en kan geen prescriptie maken.)

Want daer versocht wort dat iemant iet besit uyt syn eygen naem, gelyck Leffius seght: *C. B. dubit. 2 de praescript. debet autem haec possessio esse qua quis nomine suo possidet, non autem nomine alieno.*

(De besittinge moet wesen uyt syn eygen, niet uyt een anders naem.)

Maer hoe besitten de Municken de Pastoryen, daer altyt te voren Weerelsche Heeren geweest syn, gelyck tot Bergen de Weerelsche Heeren 600 Jaeren te voren de Kerke Godts gedient hebben ?

Den H. Bonaventura sal het seggen, *Tract. quare Fatres Min. praed. & conf. audiant.*

In solatium & sublevamen oneris, non in prejudicium plebanorum.

(Tot troost ende verlichtinge van den last niet tot naedeel van de Plebanen ¹⁹)).

Soo dan is hunne besittinge uyt, als de Presentatie van den Patroon ontbreekt.

¹⁹ Plebanen: Gewone mensen; bevolking. Hier wellicht: parochianen.

II. B E M E R C K I N G E

Over de tweede versweegene Waerheyt

Te weten, dat alle hunne poogingen syn, *non propter Christum sed propter lazarum, quaerentes que sua sunt, no quae Jesu Christi.* ²⁰⁾ Daerom heeft men oock hier achtergelaten, als dat het Marquisaet, ende voornamentlyck de Stadt van Bergen, voor hun convent van Antwerpen, of om beter te seggen voor de heele Provincie is, als eertyts was Sicilien voor de Romynen.

Dese gelyckenisse maeckte eenen van hunne Broeders, seggende aen een en anderen Pastoor niet verre van Bergen, over een Jaer en half met hem rysende naer Antwerpen, *quod olim Sicilia Romanis, id modo nobis est marchionatus Bergizomensis.* ²¹⁾ Titus Livius seght, dat Sicilien de Scuer of Keuken van Roomen was, alle hun Graen, Wyn, Beesten, quamen van Sicilien *Viâ appiâ*, naer Roomen, of langs de See, als die van Roovers vry was;

dat uyt het Marquisaet soo veel goet comt, voor die Municken, als 6. Conventen connen verdoen, is over al bekend. Dat alle Jaeren in den slachtyt, over de sestienduysent pont soo Osse vlees, als Speck, Worsten, Hespen, Tongen, over de hondert tonnen boter naer Antwerpen gevoert worden, weten seer wel de Boeren, en Brouwers van Wauw, de Voerlieden van Roosendael, van Gastel, van den Ouden

²⁰⁾ niet ter wille van Christus, maar ter wille van Lazarus, zoekend naar de dingen die van hem zijn, niet die van Jezus Christus.

²¹⁾ Zoals Sicilië ooit in handen was (gebruikt werd) van de Romeinen, is nu voor ons het markiezaat van Bergen op Zoom.

Bosch van Haltere, van Steenberg, als sy die groote Vleestonnen met ysere banden beslagen overbrengen, 't is waer, 't syn die vruchten daer sy in't Request moesten van spreken, met soo veel sweet, aerbyt, sorgen, vasten en waken van Broer Ariaen, en Broer Cornelis voor desen omgehaelt, het getal van die vruchten, ende aengroyinge der selve moesten naer de Hylige Vergaderinge overgesonden worden, men soude tot Roomen sien hoe de stellingen van de Pausen, van niets uyt het gebiedt van Hollant te dragen, op straffe van den Ban van die gehoorsame Municken onderhouden worden. Wie sal vertellen hoe veel sacken Graen, tegen het ordre van den Staet, uyt het Lant gevoert worden, of hier verwisselt worden, want gelt is een cleynder Pack. Hoe veel Scepen hout voor by de Philip passeren, weet den Commis aldaer, daer hier de aarme Huysgesinnen, binnen, en buyten Bergen van honger, en dorst en koude comen te sterven.

'T is al voor de aarme Paterkens. Wie heeft onder Cruyslant de aarme Vrouwen de Sylvere Eyserkens ²²⁾ van het Hooft doen doen? als sy syden geen gelt te hebben voor de Paters, 't en waeren alleen de Carmeliten van Gelder niet, die daer quamen bedelen.

Wie heeft van dien Boer niet verre boven Roosendael aen den Posthoren, voor het belesen van een Koy 10 Patakons gevraeght?

Wie heeft van dien Boer tusschen Gastel en Steenberg, als hy syde geen gelt te hebben, sittende met 5 onnoosele Kinderkens, het half Meuken Graen dat hy noch hadde, afgevraeght, ende door schoone woorden, dat gekreegen hebbende, (want den Boer mynde, dat 'er voor hem geene Saeligheyt en was, sonder de Paters by te staen)

²² Hoofdijzers, bedoeld om de muts op het hoofd vast te houden.

wie heeft hem aenstonts wederom geseyt, wat geeft gy my nu voor dat Graen, ick sal het u veel beter coop overlaten, als gy op de Mart dat soude moeten coopen.

't en is geen lasterschrift dat gy leest, ick segge met den H. Bernardus, *Tract. de morib. & off. Epista. cap. 7.*

Nudè nuda loquor, nec retego verenda, sed in verecunda confuto.

('t gene openbaer is, segge ick opentlyk, ende ik ondeck hunne Scande niet, maer wederlegge hunne obescuemheyt.)

'T was belachelyck dat den Eerw. P. Cauwenbergh aen syne Eminentie den Cardinael de Bouillon antwoorde, nopende dit Point, *myn Heer wy en draegen niets uyt Hollant, gelyck andere, want dat is ons van Roomen verboden.*

Eene onwederleggelyke sluytreden voor eenen P. Lector. *Wy en breken den Vaste niet, want het is verboden, &c.*

Waer syn dan die 800. guldens contant gelt gebleven, die naer de doot van Pater Sammels in de kiste gevonden syn, overscot van dat Jaer?

Ick bidde U leest eens den Brief die den Doorlugtighsten Heer Neerkessel, Biscop van Castorien de 8 Oct. 1683. op die al te groote stoutigheyt, ende onbesceydenhyt in 't bedelen heeft moeten seynden aen alle Pastoors van Hollant, om dien tegen den Lantloopende Muniken te vercondigen.

Joannes Episc. Cast. & Vic. Ap.

Aen syne Eerwaerde Broeders, en Waerde Kinderen Genade en Saligheyt.

Seer geloofwaardighe Persoonen hebben by ons geclaeght, dat sekere menschen gevende hun uyt (om de eenvaudigen onder den sceyn van eenen hyligen naem ende professie te bedriegen) voor Priesters, of Religieusen 't Amsterdam ende elders, hebben gaen ophaelen ende afbedelen de Aelmoessen die de Godtvrughtige Catholyken tot boet ende ransoen, van haere sonde gewoon syn aen de aermen in de Jubilé tyt²³) mildelyker uyt te titelen.

Ende om dat wy weten, dat sulckx niet en kan gescieden, sonder den Priesterlycken de Religieusen-Staet een groote scandtvleck aen te vryve, noch sonder onse Catholyke Sieken, Weduwen, en Weesen ende andere Aermen, hunne levensmiddelen te beneme noch sonder t'overreden de bevelen van syne Pauselyke Heylighyt, den welke sulckx op straf van den Kerkelyken Ban heeft verboden, noch sonder te versmaeden de Hooghachtbare Regenten, de welke sorge dragende voor hunne aerme Ingesetene geordonneerl hebben, dat men de Aelmoessen niet buyten s' Lants soude voeren, soo is 't dat wy om sulckx voor soo veel in ons is in 't toecomende te verhoeden, geacht hebben onse plight te wesen, U. Lieden te bidden, ende aen te maenen, dat gy lieden sulke Bedelaers, niet sult hebben met uwe Aelmoessen te begiftigen, noch ook aen te sien, als waere Religieusen: maer als sceyn geestelyke de welke willende in geene plaetse gerustigh blyven, sonder Sendinge van Biscoppe of Prelaten, Steden en Dorpen af loopen, om onder sceyn van Hyligheyt ryke

²³ [Het Heilig jaar](#), dat eens per 7 jaren werd gevierd in de katholieke kerk.

Aelmoessen by een te raepen, die sy veel tyts, of onnuttelyck verquisten, of sekerlyck veel min van node hebben, dan die van noode syn, aen soo menighvuldige aerne Huysgesinnen, Krancken, Weduwen en Weesen, als in ons Lant gevonden worden.

Ik en twyfele niet beminde Catholyken, of gy lieden sult dese myne bede, ende aemaninge met blytschap ende genoeg enveerden ende achter volgen. Ende soo voorts.

Desen Brief is wytloopigh tegen die onbeschaemde Bedel-Municken, ende in het eynde seght desen Hoogw. Biscop met den Propheet. *Saligh is den mensch die sigh op den aermen verstaet.* Te weten, dat de Aelmoessen meer toecomen aen aerne scamele ingesetene als aen die Cloosters de welke die in hunne Refters niet noodigh en hebben, mits onder hun *laet dagen* genoegh zyn.

III. BEMERCKINGE

Over de eerste Valsheyt daer sy hun van bedienen

Dese dient hun voor den grondsteen daer sy alle hun recht op bouwen, ende die in der daet de spille is daer hun heel werck opdrayt. Sy seggen voor eerst, dat de Pastorye van Bergen een Seyndinge is; wie heeft oyt gehoord dat een Bisdom, 't gene syn volle recht door syn heele Diocees gebruyckt, Apostolische Sendingen of missien heeft? In de Meyerye van den Bosch is eenen Vicarius Apostolicus, die staet onder de Heylige Vergaderinge de Propaganda, en is niet wonder want het Ampt van die H. Vergaderinge is die Bisdommen waer te nemen, over wiens Stoel het faut water geloopt is.

Het Bisdom van Antwerpen, Mechelen, Gent, is noch op 't droogh, ende vervolgens en syn in die Dioceesen geen Pastoryen, die men Apostolische Missien noemt. 'T is waer, 't is eene nieuwe en fyne uytvindinge om sigh van de georsaemheyt van den Biscop van Antwerpen te ontrecken.

'T is wonder dat men diergelyke niet by der hant gehadt en heeft, als den Biscop van Antwerpen die selve Bedel-Municken heeft doen vertrecken van Oosterhaut, daer sy meer scherven maecken als potten, over eenige Jaeren, alwaer sy bedienaers van die Apostolische Missie waeren, gelyck tot Bergen, als syne Hooghweerdigheyt daer eenen werelschen Priester ingestelt heeft. Waerom en hebben sy daer tegen ook soo seer niet geroepen, dat het eene Missie, of Sendinge was, dat dese Missie hun door geen Biscop van Antwerpen en conde afgenomen worden, dit heel Request quam daer te pas.

Maer Paters, goede Mannen, de Predickheeren die immers alsoo verlicht syn als gy lieden, ende in de Vergaderinge de Propaganda vry wat meer te seggen hebben, als de Minderbroeders, waerom en hebben die dat ook niet voorgewent, ende geseyt, dat het Haeghsken by Breda, ook eene Seyndinge was, daer Pater Verscueren dien viesien snaeck, maer Heyligen Man, soo vermogen had de gehadt, als den Biscop van Antwerpen, of Princcesse van t'Hoorn, die Paters daer uytzag, ende in hunne plaets eenen Werelsche Priester stelde? De selve reden hadden ook de Paters Jesuiten, by de welke alle uwe macht, ende gesagh niet vergeleken en magh worden. Als wanneer syne Hooghweerdigheyt den Biscop van Antwerpen hun die treffelyke Pastorye van Etten 2. uren van Breda afnam over ontrent 28. Jaeren, ende daer stelde den Eerw. Heer Cauwenbergh Weerels Priester, dit u Request diende hun al te gaer.

Den uytvlucht van Sendinge en comt in dit Bisdome niet te pas. Wat sal ik seggen, daer worden alle dagen nieuwe voorrechten uyt gepyst, voor de Municken. De Pastoryen van het Bisdome syn Missien; Waerom? de Vaders door een feyne arghlistigeyt hebben alle Jaeren de vruchten van die Sendinge overgesonden naer de H. Vergaderinge, om tot Roomen een voordacht in te printen, dat Bergen op Zoom, Breda, &c. oock al van die van Roomen hangt gelyk Haerlem, of Amsterdam.

Let eens op sulke trecken; In de heele Baronie, of Marquisaet, jae in de heele Diocees van Antwerpen, en doet niemant rekening, aen die van Roomen, maer aen den Heere Lantdeken, ende den Lantdeken aen het Bisdome. Maer sy vlyen soo tot Roomen, siet hoe dat wy wercken, hoe wy sweeten, sy geven daer Cathalogen over van alle Dorpen van het

heel Lant, of alles van hun bestiert wiert, al is 't dat eenen Terminarius aldaer maer een Sermoon s'Jaers en dede, om synen ommeganck te mogen hebben van Boter, en Vleesch, Keerschen, of Graen, Speck of Eyeren, eylaes siet hoe wy werken! Siet hoe wy sweeten! ende hier uyt volght hun recht, om tegen de Biscoppen op te staen, ende tot Roomen voorrechten te versoeken.

O ! Dat den H. Franciscus eens in de Nederlanden daelde, wat soude hy anders seggen, als dat sy syne Broeders in syn Testament achter gelaten heeft, alwaer hy aldus spreeckt.

Ick gebiede strengelyck door de geoorsaemheyte aen alle de Broeders, dat sy waer sy ook syn, niet bestaen eenigen Brief te versoecken in het Hof van Roomen ; noch voor de Kercke, noch voor enige Plaets, noch onder voorgeven van te willen Prediken, noch oock al wierden sy naer hunne lichaemen vervolght, maer soo sy ergens iet ontfangen, of aengenomen en worden dat sy dan naer een ander Lant gaen om onder Gods seggen penitentie te doen.

Den Hyligen verlichte Man, wiste wel dat het vercrygen van voorrechten en vrydommen dickwils maer streckt tot ontrustinge van Godts Kerke, ende tot naedeel van de goede bestieringe der selve. 't is hem dan niet aengenaem geweest, dat syne Broeders door soodanige voorrechten sich soudent ontrecken van de Biscoppeyke geoorsaemheyte, maer dit is geweest (seght den Vermaerde Baronius ad annum 676) het werck van Broeder Elias synde een man, den welcken niet op een Goddelyken geest maer op de voorsichtigheyte des vlees steunde.

Daerom was dit het seggen van Franciscus:

Dit is myn en mynder Broederen voorrecht, geen voorrecht ter werelt te hebben, maer aen alle te georsaemen, ende ons selve minder te achten als alle menschen.

Hoe redelyck dat dese begeerte van den Heyligen Man geweest is, ende hoe wyselyck ende voorsigtighlyck dat hy gegist heeft dat soodanige voorrechten maer strecken souden, tot naedeel van syn Orden, tot stooringe ende verargernisse van de Kercke Godts. Getuyght syn getrouwe Soon P. Alvarus Pelasius Episcopus Sylvensis als hy seght *L. 2. deplanc. Eed. cap. 66.*

Naer dat de Minderbroeders niet besorgt syn geweest om te onderhouden den wille de welcken hunnen Vader in syn Testament aen hun hadde bekent gemaect, ende dat sy soo als brekers van het Testament, ende als onweerdigh synde de erffnisse van de Evangelische volmaecktheyt, de welke voor het meeste in de Aermoede, ende Ootmoedigheyt en liefde bestaet; seer vele Verclaringen en Voorrechten van den Apostolischen Stoel, vercregen hebben, soo syn sy daer door als ganschelyk van de H.Aermoede ende Ootmoedigheyt ofgeweken. Want haere Voorrechten door de welke sy onder niemant, als onder den Apostolischen Stoel staen, hebben hun verwekt tot Hooverdye, ende tot Wrevelmoedigheyt tegen alle Prelaten.

Nam eorum privilegia, zeyd hy, per quae nemini subsunt, nisi fedi Apostolicae, eos in superbiam erexerunt, & in contumaciam contra omnes Praelatos ²⁴).

²⁴ Want hun privileges, waardoor ze aan niemand onderworpen zijn, behalve de Apostolische federatie, hebben hen tot trots en onbeschaamdheid tegen alle prelaten verheven.

Maer gy sult my seggen, den H Man is lanck hier boven in den Hemel, de schouw heeft langh geroockt ende dickmaels gevaeght geweest, de Horologie heeft langh gelooopen, ende sy is dickwils vermaectt; maer het en is niet nieuws dat de Municken soo geerne in bedieninge buyten haere Cloosters syn.

Siet eens [wat Spondanus scryft](#), *ad annum Christi 1391. num. VI. Hoc eodem anno quidam Sacerdos, ex ordine Fratrum minorem, nomine Jacobus de Juliaco qui confictis litteris Apostolicis Episcopum Lavarensem profitebatur, postquam per decem annos in trevirensi, Moguntinensi, & Argentinensi Dilecesibus, sacros ordines caeteraque munia Episcopalia celebrare & exercere praesumpsissit, & trajectum accedens id ipsum ibi aliquot annis praestitisset; dennum detecta fallacia, publice Ordinibus exauctoratus, & ut loquuntur, degradatus est, a septem Episcopis, & IMPENITENS Magistratui seculari cum solita Canonica obsecratione de non infligenda poena sanguinis relictus, damnatus nihilominus est aequae serventi. Ad quam cum in ampla cortinas eu lebetе sederet, &c Vide Spondanum, & autores ab eo citatos.*

Ick en wille dit in het Duyts niet vertaelen, omdat alle de werelt dat niet en moet verstaen ²⁵), 't is genoegh dat die, de welke de

²⁵ Bewerker dezес heeft dat wel gedaan middels translate.google.com:
In hetzelfde jaar werd [bekend dat] een zekere priester, van de orde van de minderbroers, genaamd James de Juliacus, die, in fictieve apostolische brieven, beweerde bisschop van Lavara te zijn, en dat hij dat meerdere jaren zou zijn geweest in de bisdommen van Straatsburg en Utrecht, tien jaar lang de bisschoppelijke plichten zou vieren en uitoefenen in Treviri, Mainz; dat nadat het bedrog was ontdekt, hij werd door de zeven bisschoppen uit dat ambt gezet

vervloeckinge van den H. Franciscus ende syne voorsegginge niet en vreesen, (de welcke hy uytgesproken heeft tegen sekeren Pater Minister, van de Provincie van Bononien gelyk hier onder te sien is) hier in connen aenmercken een seker uytwercksel van de selve, men siet dan waerom sy in hun Request altyt den naem van Sendinge, of Missie hebben gebruyckt, te weten door eenen synen treck, om sigh van de gehoorsaemheyt van hunnen Biscop te ontrecken, ende voorrechten in 't Rooms Hof te versoecken, tegen den wil van hunnen H. Instelder, tot groote oneenigheyt ende verargernisse van alle goede Catholyken die hunnen Biscop gehoorsamen. Maer *vae illi per quem scandalum venerit.* ²⁶⁾

en de boeteling, overgegeven aan seculiere magistraten, die, met het gebruikelijke canonieke recht dat een bloedige doodstraf niet aan religieusen mag worden opgelegd, hem hebben veroordeeld tot opsluiting (of verdrinking?) in een groot watervat. Zie Spondanus en de door hem geciteerde auteurs.

²⁶⁾ Wee hem door wie het schandaal is gekomen!

IV. BEMERCKINGE

Over de tweede Valsheyt in hun Request by gebraght.

Desen Vader Bonaventura van den Dyck seght, dat de Catholyke Gemeynthe sigh met hem vervoeght heeft, om dit Request den Hooghweerdighsten Heer Internuntius aen te dienen. Daer en is iet in het heel Request 't gene bequaem is om by den Hooghweerdighsten Heer Internuntius gehoor te bekomen, (uytgenomen het costelyck bloet van hunne Martelaeren, in het Marquisaet van Bergen op Zoom vergoten) ende om het Hof van Roomen te bewegen, ten voordeele van de Minderbroeders, als dan sy seggen, dat den heelen Kerken Raet, daer de groote Raeden van s'Gravenhage niet by en hebben, ende de heele Catholycke Gemeynthe 't selve Request aen die Overigheden ingeeft.

Het gene aen de heele Sradt bekent is vals te wesen; mits men versekert is, dat de Gemeynthe niet eens by een geroepen en is geweest, ende dat sommige van den Kerken Raet 3. of 4. alleen willen dese saecke uytvoeren, sonder hunne Medebroeders die alle oock van den selven grooten Kercken Raet syn te wille hooren. Omdat dese claer uyt seggen dat sy hunne Princesse: als haere wereltlycke Oversten ende de Vicarissen van Antwerpen als hunne wettige Geestelycke Oversten willen onderdanigh syn, volgens het seggen van Paulus, weest uwe Overigheyt onderdanigh, ende geeft u aen die ten onder.

Die selve, die nu alle dat gescreeuw maken, en over eenige dagen in 't Meuleken op de groote Mart geseyt hebben, dat sy lacchen met tien Princessen en tien Cardinaelen, waeren self in 't begin beryt, als goede

[Over een verschil om de catholycke Plebanye te Bergen op Zoom](#), 1711, Jacob Cats

Catholycken, met het Oordeel van syne Hoogheyd den uytmuntensten Cardinael de Bouillon af te staen, mits sy voor hem als den tweeden Persoon wesende van de heele H. Roomsche Catholyke Kercke groote Eerbiedige hadden. Ende hebben hem selfs gesyt, dat sy met den nieuwe aangestelden Pastoor, daer sy aen den Cardinael selfs veel lof van seyden, ten uystersten te vreden soudensyn, waert dat men een overeencominge maecte, om de Heeren van het Vicariaet uyt de vergevinge an die Pastorye te sluyten, om naer het sterven of afstaen van den Heer Hellemans berryt te wesen van eenen Jansenist te krygen : dit vreesden sy, en sulcke meyninge hadden sy, door opgeven van de Paters van hunne geestelycke Overigheyd.

Het accoord werdt dan gemaect, op dese maniere.

Syne Hoogheyd den Cardinael, tot Bergen synde, roept in syn Cabinet, syne Nichte de Princesse van Auvergne, ende haeren Aumonier, die Pastoor gestelt is, ende seyt; siet Mevrouw, ende gy myn Heer, wy moeten in dit geval voor oogen hebben 3 saken ;

- ten eersten de glorie Gods, in 't besorgen van de ruste van den Catholyken Godsdienst;
- ten tweeden de eendrachtigheyd ende genoegens van de Catholyke Gemeente;
- ten derden oock het voorstaen van het recht dat de Princesse soude mogen hebben van het Patronaetschap Laïcael.

My dunckt dat dese drie saken niet beter en kunnen besorghet worden, als dat men maect een accoordt, mits dat de Kerkmeesters dese saecke in myne handen gestelt hebben)

- dat de gemeente het recht, dat sy pretendeert te hebben, overgeve ende stelle in handen van de Princesse, die altyt

besorgen sal dat met genoeg van de gemeynte, naer de doot of afstaen van dien Heer, de Pastorye vergeven sal worden.

- Ende van den anderen kant waert dat het Marquizaet quam te vervallen aan Marquisen van een andere Religie dat van nu af voor dien tyt, U. E. Hoogheyte aan deselve gemeynte overgeeft het reght, dat gy meynt te hebben, om dese Pastorye te vergeven.
- Ende dat den Heer Hellemans sigh oock verbint van tot synen Capellaen te nemen eenen minder Broeder.

Met dit beslyt waeren de Borgers tevreden, (als oock den Heer Hellemans, maer met een ander als Pater *qui vous la* die er nu was) want den aengestelden Pastoor hun aengenaem was als hebbende alle syne voorouders, van den moederlyken kant, geboortigh van Bergen op Zoom; jae desen Antonius van de Sande in 't Request van de Municken gemelt is den Outgrootvader van desen Heer, ende Vader van den Heer van de Sande, gewesen Borgemeester van Antwerpen.

Eer dan dat beslyt of accoort geteekent soude worden van haere Hoogheyte, van de Borgers van den nieuwen Pastoor, soo sonden de Kerckmeesters 't selve naer Antwerpen, ten advise van de Paters. Aenstonts comt van daer eene antwoordt, absolutelyk niet te onderteekenen, dat dit eenen strick was, om de Paters ende de Gemeynte te bedriegen.

Ick laete U.E. dencken, hoe aengenaem dese ophissinge ende oordeel van de Paters, ende veranderinge van de Borgers, aen syne Eminentie geweest is, de heele Gemeynte mach ick seggen, want van hondert geen 2 of 3, en stellen hun daer tegen wenschen ende verwachten, dat desen Heer, als een Berghs Kint wesende, liever als eenen vreemde

Munninck Possessie soude nemen, 't gene belet wort door de Paters, die nu 3 of 4 in het huys syn, daer te voren maer 2 en waeren, door 3 a 4 Borgers daer den meesten twistmaker eenen vremdelingh van is, alhoewel hy een bylooperken heeft ergens van den Oudenbosch, die wilt uytsluyten, eenen Soon van de outste Ingesetene van Bergen, als is den Heer Hellemans.

V. B E M E R C K I N G E

Grove lasteringe tegens het Weerels Priesterdom

Dat die Heeren de geruste ende de gemackelyke tyden betrachten, dat die sikh ontmaeckt hebben van den last van de hitte ende den dagh, laete ick aen die Priesters van de Clergie, die sullen sikh tegen de lasterende Munnikken wel verdedigen; want men onder hun wel vinden sal die bethoonen sullen hoe menighe siele Sorge sy met hun bloedt en sweet, en behaelycke sieckte verciert ende gecroont hebben.

VIAENMERCKINGE

Parerga of onnutte Byvoeghselen

Wat komt te pas voor een wys en voorsichtig Man, als moeste wesen eenen Eerweerdigen Pater provinciaal van dat bedelende, maer alderheylighste ordre der minderbroederen te seggen dat den Eerw. Heer P. Hellemans van de Societyt Jesu geweest is, wat doet dat tot de kracht van het Request?

Den hoogweerdigen Heer Internuntius weet dat soo wel als imant van de Municken, hy is by syne hoogweerdigheyt genoeg bekend, hy heeft met hem al seer dickwils in gespreck geweest om saken van grooter gewicht van wegens de treffelyckste Persoonen van het Lant. Gy wilt misscien hier door in 't cort, als in 't passant, te kennen geven, dat hy de leeringe met het cleet verandert heeft. Den Eerwaerdigen Pater provinciael soude wel vallen in de selve gevoelen met Michaël Bajus, desen schreef aen Thomas Stapletonus die de Societyt om gelyke redens verlaten hadden binnen Douay, sigh verblyt te wesen dat dien grooten Theologant hunne Leeringe in hun Clooster gelaten hadde, gelyck gy vinden sult in Theodorus Elcuterius Hist. Controv. de Aux. in de antwoord op Augustinus le Blant, maer eylaes desen Bayus en heeft noyt grooteren tegenstryder gehat als Thomas, gy sout wel meynen, gelyck Pater Serry (want hy soo wel als Quesnel den Auteur is van Augustinus le Blanc (gemeynt heeft, dat den nieuwen Plebaen van Bergen de Sententie der Godsgeleertheyt van de P. P. Jesuiten bestryden soude, gelyck hy seght gedaen te hebben, Ferdinandus de Bastida verlatende om de selve reden de Societyt binnen Roomen, naer dat hy voor Clemens den achsten hunne Leere soo treffelyck

[Over een verschil om de catholycke Plebanye te Bergen op Zoom](#), 1711, Jacob Cats

verdedigt hadde tegen Lemos, den welcken langs Parys (alwaer hy seer feestelyck van den Cardinael de Perron onthaelt wierdt) keerende naer Spagnien, aldaer die fameuse middel wetenschap in Godt, tusschen die van dat enckel geschieden kan, ende die van dat seker gesciet in eenige verscillinge des tyts, soude bestreden hebben.

Of gy wilt hier mede te kennen geven dat hy van uwe Vyanden is, want daer de Minnebroeders comen, sitten sy de Jesuiten in de raepen, ende dat al om hunne voorreghten voor te staan; gedenck U. E. wel met wat scandael der Catholyke geloovige binnen de Stadt Hal, 3 uren boven Brussel, in het Jaer 1698. op den Feestdagh van den H. Joseph, een van uwe Paters het Sermoon van eenen sekeren Pater Kerstens Jesuit, een seer deughtsame man, in 't midden van de Kercke met luyder stemmen heeft komen stooren, roepende tegen de toehoorders, *Vrienden volght my naer, ick wil ook preken*, ende soo met eenen hoop volks gelooopen is in de hooge Coor, gaende boven op een uyt springende steene Balkon, ende aldaer om het sterckste gepredickt heeft tegen den Jesuit, wiens Sermoon half was, eer uwen Pater begonst.

Wat dunckt u van sulcke scandalen? daer toe dient dat desen Heer by de Paters geweest heeft om dit te connen getuygen. Maer in de bovengeseyde redens syt gy mis. Ick hebbe dien Heer de Leere der Societyt altyt hooren prysen, ick weet selfs dat hy verscheyde geraden heeft geene andere Religie in te gaen als die, mits sy van alle Munickerye, en smockelbroerye verre vervreemt is, dat daer de deught soo seer geoefent wort als de geleertheyt, die immers gy selve bekennen moet, veel verhevender, ende door hunne dagelyksche

boecken die in 't light comen, veel treffelyker te wesen, als eenen van Sichen of een Henerinx.

Wat is dan u eynde van dat soo onnuttelyck in 't Request te stellen? 't gene in Brabant soo bekend is? Voorders indien gy hem hier ergens om wilt beschuldigen, 't en is voorwaer om gene foute, dat hy de Societyt heeft willen verlaten, hy heeft syn congé van de Compagnie van synen Generael selfs in alle forme tien maenden lanck versocht, ende soo syne Scholastike Theologie t'eenemaal geëyndicht was, syne reden tot Roomen goet gekeurt wesende, mits daer veele redens waeren, die U.E. in Leffius sult vinden, alhoewel die niemant aen en gaen, heeft hy 't selve ten laesten becomen.

Ick geloof meer dat gy hem hier door wilt versmaeden, want al dat geen cap en heeft, by u niet geacht en wort, gelyck eenen geleerden Schryver wel seght, *daer synder van alle soorten, seght hy, Cordigeri, Clavigeri, Funigeri, Lorigeri, Barbati, Imberbes, Tonsi, Semitonsi, Nudipedes, Sadalipedes, Calceati, Nigri, Albi, Furvi, Mixti, & id aluidgenus hominum & hec secta unaquaeque ita suam laudat ut vituperet alienam.*²⁷⁾

Maer wat gy seght of niet, hy is in eene goede Schoole gewet, daer hy geen quaet geleert en heeft, wat bequaemicheyt in tegendeel hy daer bekomen heeft, sullende Paters Jesuiten U seggen, als de Munikken hun sallen geweerdigen die Paters t'ondervragen.

Eenen treffelycken Baron van Gent plachte te seggen, dat hy wel wenste dat syne Kinderen in die Oefen-School acht of tien Jaeren rnochten geleert worden, daer hy acht Jaeren in geweest hadde.

²⁷ De pot verwijt de ketel dat hij zwart ziet, zoals velen van allerlei aard.

Weet gy wel wat den H. Hieronymus u leert, ende hoe hy goetvint in een Clooster wel geleeft te hebben, om daer na een Werels Priester te connen wesen; hy seght scryvende tot Ruffinus die een Moninck was, *sic vive in Monasterio ut Clericus esse Merearis*, dat is te seggen *leeft soo in' Clooster dat gy van de Cleregie verdient te syn*. Dat uwe hun Klooster en Municken hun cap mochten verlaten, om wettige redenen, waertoe souden die Broeders in de Kercke Godts dienstigh wesen, als om te bedelen ?

VII. B E M E R C K I N G E

Onnutte Byvoeghselen van bloet der Martelie

Wat missien of sendinge hebben die vroomen Vaders door bloet der Martelie bekomen in dese Diocees? Of hoe kunnen sy dat seggen sonder de Hoogmogende Heere Staeten, of iemand van hunne Onderdanen van Tyrannie te besculdigen? Siet eens hoe verre den drift van sigh op te stellen, vervoert die omsichtige Mannen.

Spreeken sy van Missien of sendingen in Indiën of China, daer sy oock al swieren, want daer wat beter als Hollansche Boter of Vlees te haelen is, of spreken sy van buyten het Bisdom van Antwerpen, wat comt dat in desen Brief tegen het vicariaet van Antwerpen te pas? misschien is Jacobus de Juliaco oock al in dat Martyrologium.

't is waer het doet veel om eenen opgetoyden styl van schryven voor den dach te brengen, dat men spreeckt van bloet gestort, van sweet van aerbeyt, van bidden, van waecken, van vasten, daer sy het Ryck der Hemelen mede sullen becomen, *exceptis Patribus & Magistris, &c* ende om de Overigheit daer mede te bewegen, ende alsoo te mislyden om die Paters door cragt van Praescriptie tegen alle Wetten, te doen blyven, in 't gene sy uyt eens anders naem besitten, *quod precari possidetur*.

Maer neemt nu dat de Paters hier ende daer met enckel gedoogen der Overigheyt eenige Pastoryen bedienen, wat comt te pas tegen de Vicary dat sy die met hun bloet besproeyt hebben? gelyck sy buyten die Diocees, in Indlën in Japonien, jae oock tot Gorcum eenige Martelaeren hebben eer Hollant noch eene geformeerde Republicque was, de Werelsche Heeren hebben hunne oock, ende die hebben met

hun bloet, eer soo leven de Werelt met Municken belast was, eer die Mollen in de aerde waren, eer die Rispen opde Boomen croopen, de Kercke gcgrontvest. Christus was den eersten Werelschen Priester, ende comt eens af door de heele Kerckelycke Hierarchie, door hem begonnen door de Apostelen, ende andere volgende Wereltlycke Priesters verbryt door all die Heylige Vaders tot de tyden van de Martelaren van Gorcum toe, daer sult gy den Eerw.Heer Pastoor van de Finaert by de Willemstadt oock ondervinden als aenlyder ende verwecker van de andere, om cloeckelyck onder het Vendel van het cruys te stryden, en stervende te segenpraelen. Immers 't eerste bloet van de Municken is noch in 't Marquizaet van Bergen te vergieten.

Maer laet ons voor het leste eens gaen sien wat het ampt eygentlyck van de Munikken is, volgens 't gevoelen van de H. H. Vaderen ende hunne eygen Schryvers. 't Sal dienen voor een Toemaetjen, om niet te wytloopig te wesen.

TOEMAETJEN

Dienende voor Sluytreden, wat eygentlyk het Ampt der Municken is.

Terwylen ick besigh was met eenige Borgers over het ampt, of beroep der Municken: Was daer eenen van de voornaemste, die syn gevoelen seydt, ende gaf eene tastelycke gelyckenisse.

De Municken, seyde hy, syn voor de Gemeyntens, in gebreck van Werelsche Priesters, gelyck de eyeren in den Vasten, als daer geenen visch en is, dan ontbiedt men eyeren, voor de welcke noch besonderen oorlof van de geestelycke Overigheyt moet wesen, maer soo daer visch aengecomen is, laet men de eyeren in den nest.

Ick seyde daerop myn gevoelen uyt den H. Bonaventura, *Tract quare ff. num. predicent,*

ut subveniant indigentie Popularum, insufficientie Clericorum. Om aen den noot des volx, ende onvermogen der Cleregie te hulp te comen, om te volbrengen, *qod Plebani Personaliter implere non Valent,* 't gene de Plebanen door haer selven niet en connen.

Een en anderen gaf eene schoondere gelyckenisse, ende dat uyt de H. Sehrifture, de welcke oock den H Bonaventura op de bovengeseyde Plaetse bybrengt. Te weten dat door Petrus, ende syne medegesellen aerbeydende in het Scip, syn voorbeduyt de gewoonelyke Herders, ofte Oversten, de welcke als sy het net, overmits de menighvuldigheyt der Visschen, niet conden optrecken, soo hebben sy toegewenckt, aen de medegesellen de welcke in een ander Scip waren, dat sy hun soude te hulp comen, *om dat de Oversten der Kerke met de Cleregie door hun selve niet machtigh genoegh en waren, om soo groote menighte der Volkeren te trecken, op den strant van het eeuwich leven, soo*

hebbense toegewenckt hunne medegesellen, de Religieusen, op dat sy medelyden hebbende over het gevaer der Sielen, soudent te hulp comen soo aen de optreckers, als aen de gene die opgetrocken moesten worden, aen die, om hunne onvermogentheyt, aen dese, om hunnen noot te verlichten.

Daerom noemt oock desen tegenwoordigen ArsBiscop van Mechelen, in synen herderlyken Brief, de Religieuse, *manum subsidiarium*, een helpende handt van de regerende Clergie.

Maer die by geval soo toegelaten synde, soo is eygentlyk het Ampt van eenen Moninck, volgens het seggen van den H Bernardus Serm. 64. in Cant. *Wy weten, dat het Ampt van eenen Moninck is, niet te leeren, maer droevigh te syn, scimus monachi officium esse non docere sed lugere.*

Hy hadde dat uyt den H. Hieronymus Ep. 2. adv. vig. *een Moninck heeft het Ampt niet van eenen Leeraer, maer van een beschryvende, om synselven, of de werelt te bewenen.*

Dit was den wille, ende instellinge van den H. Franciscus, want daer om heeft hy de studie aen de syne soo scerp verboden, dat seker Minister van de Provincie van Bononien, gelyck te lesen is in spec. Vitae S. Francisci, cap. 54 om dat hy, tegen synen danck, aldaer de studie ingebracht hadde, van hem gestraft is, met soo een scricekelycke vervloeking, dat hy sieck te bedde gevallen is, ende op de aldergruwelyckste maniere, die men lesen kan, gestorven. Want niet tegenstaende, dat de selve Minister, syne Broeders tot Franciscus gesonden hadde, om hem te bidden, dat hy syne vervloeking soude herroepen soo heeft nochtans den Hyligen Man, dat niet willen toestaen, maer in tegendeel dese vreeselyke antwoord gegeven, *de*

vervloeking die ik tegen hem uytgesproken hebbe, heeft den Heere in den Hemel goet gekeurt, ende hy sal vervloecht syn. Terwyl dan (seght hunne eygen Historie) dat den Minister siek te bedde lach, isser van boven op hem nedergedaelt een druppel van vier, en sulpher, die heel syn lichaam doordrongh, ende het bedt daer by op lach met eenen afgryselijken stanck vervulde, ende soo heeft hy synen ongelukigen geest gegeven.

Hoe betaemt het dan, dat de Minnebroeders staen met soo eenen grooten drift naer herderlyke diensten, die sonder studien niet uytgevoert connen worden. Hoe komt het over een met den wille van den H. Instelder, met soo groote sorge, en hertneckigheyt te willen behouden het gebouw, 't gene volgens hunne bestieringe binnen Bergen corts opgerecht is, soo van een gedeelte van het huys, als van die fraye Kerck, jae van sigh over alle in de groote Pastoryen ende Steden in te dringen; daer den H. Man hun, ende al de werelt, door syne Propheetye, ofte voorsegginge soo neerstelyck vermaent heeft. geyck hier te sien is.

Propheetye van den H. Vader Franciscus.

Als men sal bevinden, dat sy verlaeten de Aerme verworpen, ende afgelegen plaetse, ende dat sy onder de dekmantel van te Prediken, ende van aen het Volk dienstigh te syn in Steden en Dorpen gebouwen oprechten, dat sy het Gebedt, en de Godvrugtigheyt ter syden stellen, dat sy hen tot het lesen, ende versamelen, van veele boecken begeven, dat sy begravenisse doen, (het Convent van Antwerpen, tegen het Bisdome kan hier eene ooghe op slaen) dat sy den overvloet in alle dingen soecken, ende besorgen: ende tot dien eynde voorrechten van

het Hof van Roomen vercrygen, ende uyt kraght van die Voorreghten Processen maecken; Doet dan, seght den H. Man; uwe oogen open, ende wacht u van se, ende en volgt se, nocte en hoortse niet. (Borgers van Bergen op Zoom let hier wel op.) Want dusdanige sullen hun voor Minnebroeders uytgeven alleenelyck met de naem, ende sy sullen de Aermoede ende de ootmoedigheyt in welcke sy aen den Heere met den mont beloofd hebben, met de daet in hun selven, ende in andere te niet doen ende bevechten, ende daer sal in de Religie, ende in de Kerke veel qaets gescieden. Welcke dinge ick U.L. voor den tyt voorsegge, op dat sy soo wel als gy u vermyt te vallen in de stricken der Duyvelen, ende der menschen, ende u oock wacht van de toecomende qualen.'

Ende op dat den Leser niet en dencke dat dese waerschouwinge van den H. Franciscus uyt den eenen, of den anderen onbekenden boeck getrocken is, soo behoeft hy maer in te sien den Regel van den H. Vader Franciscus gedruet tot Antwerpen, by Balthazar Moretus in't Jaer 1661, want daer sal hy dese waerscouwinge, of Prophetye, vinden op het 89. ende volgende-blaederen.

Wat sout gy nu seggen te wesen het Ampt van den Pater Minderbroeder? 't is den H. Bernardus die het aenwyst, Epist. 323.

non habet docentis sed plangentis officium, quippe cui oppidum carcer esse debet, & solitudo paradysus. Het ampt van hem is te weenen, ende niet te leeren, mits een Stat voor hem een Kerker wesen moet, ende de eenigheyt een Paradys.

Integendeel wilt gy weten wat sy tot Bergen blyven doen, sy behouden met alle geweld het Huys ende Kerck, sy verbieden aen den nieuwen Pastoor in de selve mis te lesen, hebben de Sacristy twee of 3 rysen

voor synen neus toegesloten, ende hem de deure van de Kerk
gewesen, al hoe wel hy daer van haere Hoogheyt gesonden was. Sy
Predicken, en hooren bicht, ende doen alle andere Pastoreele
diensten, al hoewel sy van dese leste eenige dagen af gebleven
hebben, om het verbot van het Vicariaet, sy gaen by alle Ryke, siecken,
ende de Arme Soldaten, en andere laeten sy leggen, de Meditatiën
worden gepredickt als te voren, gaen van alle kanten de Borgerye
opstoken tegen de Princesse, hunne wettige Overste, tegen het
Vicariaet, tegen de Magistraet, tegen den nieuwen Pastoor als een
Jansenist, sy hebben hun Proces tegen het Vicariaet, ingestelt tot
Roomen.

Wy vreesen dat door alle dat gewoel der Munickken, ende het geraes
van 3 of 4 Borgers, men met den eersten te gemoet sien sal een
Ordonnantie van de Hooghmogende Heere Staeten, tot gerustigheyt
en peys van alle de Borgerye tegen 3. of 4. Muytmakers, tot
voldoeninge en troost van haere Hoogheyt, die de Heere Staeten
weten dit Jaer droefheyt genoegh gehadt te hebben: tot bewysen van
onderdaenigheyt aen het Bisdóm van Antwerpen : tot hanthaevinge
van 't gene syne Eminentie den Cardinael de Bouillon aen den Heer
Hellemans bevolen heeft, &c.

EYNDE